

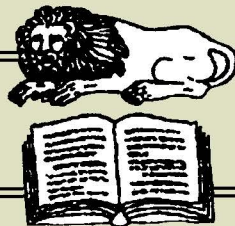

Jeromos füzetek

Bibliatudomány – Bibliaapostolság

---

104. szám

Aratás

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat
Budapest, 2016

Arat a család Bócsa-Zöldhalomban (1966)	címlap
Ajánlás (Pápai Biblikus Bizottság)	1
Isten megtapasztalása az imában, III. rész (Matta el Meszkin)	2
A válás kérdése (Török László)	11
Legendák az apostolokról – Péter apostol (T.B.)	27
Kosokat vagy kecskéket választanak el egymástól az utolsó ítélet szemléletes leírásában? (Kocsis Imre)	30
Milyen nyelven beszélt Jézus? (Gyürki László)	33
Társulatunk életéből	41
Ajánlatunk	Borító

J e r o m o s f ü z e t e k

az első magyar szentírástudományi folyóirat
– gyakorlati anyaggal hitoktatók számára –
ISSN 0866-2207

Szerkeszti, kiadja és terjeszti:

Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat

B i b l i a k ö z p o n t

1066 Budapest, Teréz krt. 28. I/6. Fax: 312-24-78

Nyitva: hétfő-csütörtök, 9-17-ig ☎ 332-22-60

Email: jeromos@biblia-tarsulat.hu

Honlap: www.biblia-tarsulat.hu

**A szerkesztőbizottság tagjai: Gyürki László, Kocsis Imre,
+Székely István, Tarjányi Béla,
Thorday Attila, Vágvolgyi Éva**

Felelős szerkesztő: Tarjányi Béla

Nyomda: Royal Press Hungary Kft.

„Ilyeneké az Isten Országá”

A Lélek természetesen megadatik az egyes keresztényeknek, férfiaknak és nőknek is, úgy, hogy „lángol a szívük” (vö. Lk 24,32), amikor imádságuk konkrét személyes életükhöz kapcsolódik és imában teszik magukévá a Szentírást. Ezért a II. Vatikáni Zsinat sürgetően kívánja, hogy minden lehető módon tegyünk könnyen hozzáférhetővé a Szentírást (*Dei Verbum*, 22; 25). Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy egy ilyen szentírásolvasás sohasem tisztán egyéni, mert a hívő az Írást mindig az Egyház hitén belül olvassa és értelmezi, majd utána olvasásának gyümölcsét átadja közösségnek, s így a közös hitet gazdagítja.

Az egész bibliai hagyomány és különösen Jézus tanítása az evangéliumokban Isten szava kiváltságos hallgatóinak nevezi azokat, akiket a világ *kicsinyeknek* tekint. Jézus felismerte, hogy a műveltek és bölcsek elől elrejtett dolgokat Isten a kicsinyeknek kinyilatkoztatta (Mt 11,25; Lk 10,21), és hogy Isten országa azoké, akik olyanok, mint a gyermekek (Mk 10,14p).

Pápai Biblikus Bizottság,
Szentírásmagyarázat az Egyházban,
Sz.J.K.Bibliatársulat, 2001, 67.o.

Matta el Meszkín

Isten megtapasztalása az imában¹

Az imádság fokai – A szemlélődés felé (folyt.)

A szenvedély hevétől vezetve vagy harcban lanyhasággal

Amikor a Szentlélek tüze lángra gyújtja az embert, akkor az elmélkedés könnyedén és teljesen magától értetődően sikerül, anélkül hogy erőfeszítéseket kellene tennie a koncentrálásért, vagy hogy erőltetnie kellene az érzelmeket. Ebben az esetben spontán vagy egyszerű imáról beszélhetünk. Ez bensőséges, melegséggel, bizalommal és szeretettel teli beszélgetés a Teremtőjével, és abból a vágyból táplálkozik, hogy dicsőítse műveit, tulajdonságait, bölcsességét, vagy dicsőítse irgalmát, és végtelenül szerető és tapintatos gondoskodását. Ekkor a csöndes elmélkedés során a lélek lángra lobbán, és nem tud hallgatni tovább. Szavakkal kezd imádkozni, mint a gyermek, aki egyszerű szavakkal fejezi ki túláradó érzelmeit, amelyek akadálytalanul ömlenek belőle és kifejezik a szeretetet, imát és hódolatot. Az ember szíve megnyílik Isten előtt és érzi isteni kezének elmondhatatlan, felkavaró érintését.

De ha az ember e nélkül a szív imájára buzdító lángoló előkészület nélkül akarja elkezdni az elmélkedést, nagy belső erőre, nagy szellemi koncentrációra van szüksége, amely lehetővé teszi a lélek számára a lanyhaság legyőzését, értelmét felszabadítja a külső aggodalmaktól, és képessé teszi arra, hogy elmerüljön a lelki olvasmányban, amely az ima állapotába emeli őt. A tudatnak akarattal le kell rázni magát minden belső pszichológiai és szellemi akadályt,

---

¹ III. részlet Matta el Meszkín egyiptomi kopt szent írásából (1. rész: Az ima természetéről. Mi az imádság és milyen a hatékony ima). al-Ab Mattá al-Miszkin, Haját al-szalat al-ortodoksija. Dajr al-kiddisz Anbá Makár, 1952¹ Angolul: Matthew The Poor, Orthodox Prayer Life. The Interior Way. St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York.2003. Arabról fordította: Fodor Györgyné Sárközi Júlia, lektorálta: Vágvölgyi Éva

amelyek az ima elapadását és az Istennel való kapcsolat elhanyagolását eredményeznék.

A tudat erőfeszítésének középpontjában a szeretet áll, a lanyhaság és a külső gondok legyőzése. Ha az ember önként és teljes szívvel közeledik Isten szeretetéhez, akkor is, ha kezdetben ez nem akadálymentes, rögtön érzi, hogy elárasztja őt Isten szeretete. Mert Isten támogatja az embert erőfeszítéseiben, hogy végül egyesülhessen vele.

Tehát az akaratnak mindvégig aktívnak és türelmesnek kell maradnia, amíg az isteni erő érkezésére vár, és amíg az el nem árasztja őt. Akkor majd lelke izzásba jön, személyisége át tudja adni magát az elmélyülésnek és könnyedén, és örömmel elkezdí imáját és elmélkedését.

A léleknek ez az útja a belső szárazságtól és az értelem evilági gondjaitól a lelki olvasmányon keresztül vezet az embert a belső koncentrációra, a lelki tűzre és imára. Valójában késlelteti abban, hogy kiépítse a legfontosabb lelki utat, az egész imaélet legkényesebb pontját, az egyedüli kaput, amely a lelki élet titkaira nyílik, a mennyei lépcső első lépcsőfokát, amely egyesíti a lelket Teremtőjével.

Az út elején az ember lelkének egy bizonyos ellenállásába ütközik, jelentéktelen gondok és aggodalmak kerítik őt hatalmukba. Gondolatai egyik képről a másikra ugorva lényegtelen dolgokkal terelik el figyelmét. Ilyenkor az akarat egyetlen fegyvere az őszinte belső szándék és hogy tekintetét Krisztus arcára szegezve kitartó szívóssággal kapaszkodjon a szeretetbe, esedezzen és várakozzon, míg az égi kegyelem elérkezik, és szeretettel viszonzozza a szeretetet.

A Szentírás az elmélkedés iskolája

A Szentírás termékeny forrás, amelyből kiindulva a Szentlélek megtanítja az elmélkedést tanítványainak. Valójában egy olyan nagy iskoláról van szó, amelynek leckéi soha nem érnek véget, amelynek gazdagságából mindig meríteni tudunk, amelynek igazsága időtálló, és amelynek nincs olyan része, amely értéktelen lenne. A Szentírás gazdagsága három alosztály szintjébe sorolható: a történelmi szint, amely a teremtés kezdetétől az idők végezetéig tart, és bár nincsenek

szavai, ésszel felfogható; a jog és erkölcs szintje, amely magába foglalja a parancsolatokat, előírásokat és törvényeket, amelyeket Isten az emberekért felállított; a harmadik szint, amely az Istennel való kapcsolatot foglalja magába, Istennek az emberek iránt tanúsított szeretetét, ahogy ő erről megnyilatkozik és ahogy erre az emberek válaszolnak. Ez a három szint megfelel az Istennel való elmélkedésünk minden szükségletének, nem annyira önmagában a múlt eseményeinek vagy a valóságnak a mérlegelésével, hanem sokkal inkább az ajánlásokban, amelyek mindig megőrzik aktualitásukat, és amelyek a mi belső valóságunkat is alkotják.

Szép példája a heterogén elmélkedés szabad, egymást kiegészítő szintjeinek Dávid zsoltárainak csodálatos gyűjteménye. Az elmélkedésnek ez a remekműve valóban a zsoltáros hosszú és megindító Istennel való együttlétének gyümölcse.

Ami a teremtést illeti, nincs olyan teremtmény, amelyre ne úgy hivatkozna, hogy közben ne dicsérné a Teremtőt, aki alkotta. Beszélget Istennel az égi és földi és a föld alatti teremtményekről, a hegyekről és a dombokról, a tengerekről és forrásokról, a völgyekről, rétekről és szántóföldekről, fákról, erdőkről, a füvekről és gyümölcsökről. Énekel a Napról, Holdról, égitestekről és csillagokról, a felhőkről és ködről, a hóról és a jégről, a melegről és a hidegről, az esőről és a viharról, beszél a csúszómászókról és a halakról, az égi madarakról és a földi állatokról, a vadállatokról és a háziállatokról, és mindenről, ami csak mozog a Föld színén. Beszél a népekről és nemzetekről, a nyelvükről és a Föld minden teremtményéről. Lelkéből fakadó dicsőítésében egyik után a másikhoz fordul, mivel ujjongva köszöntik a Teremtőjüket, hívja őket, hogy együtt dicsérjék őt és énekeljenek neki.

A zsoltáros a különböző zsoltárrészekben, különösen a híres 119. Zsoltárban, újra és újra visszatér arra, hogy Isten törvényeinél és parancsainál időzzön: szemlélteti jelentőségüket, szépségüket és édesességüket. Tanúságot tesz a Teremtő előtt, hogy számára ezek édesebbek a méznél, hogy világosságot adnak a szemének, örömet a szívének, gazdagságot a lelkének, róluk elmélkedik éjjel és nappal, annyira, hogy lámpást jelentenek számára, amely vezeti a lépéseit és megvilágítja útját. Biztosítja a fiatalokat, hogy Isten Igéje fény és egye-

nesség útjukon, és a gyermekeket, hogy bölcsességet találnak nála. Aztán rábízta Istenre a nagy szomorúságot, hogy a bűnösök megszegik a parancsokat, a dölyfösök semmibe veszik a törvényt; haragszik azokra, akik gyalázzák és megátkozza őket. Végül hálát ad Istennek, hogy parancsaival bölcsébbé tette, mint az ellenségeit, és hogy az öregeknél is okosabbá tette őt.

Másutt a zsoldtáros Teremtőjéhez fordul, és saját állapotáról beszél: féregnek tekinti magát és nem embernek, nyomorultnak, semmit sem érőnek. Fiatalságára és tévútjaira emlékezve irgalomért esedezik, szeme előtt vannak a jelenlegi tévedések, a lelke elszomorodik. Kegyelemért könyörögve felkiált, szeme sírástól vörös, bűnbánó lelke szomorú, a csontjai elsorvadtak a sóhajtozástól és a lelkiismeret furdalástól, szeme kidülledt, bőre a csontjára száradt, olyan, mint a bagoly és a magányos veréb a háztetőn (Zsolt 102,6)! Könyörgéssel fordul Teremtőjéhez, hogy ne büntesse őt haragjában, mert kész alávetni magát a fenyítésnek, de egy szerető atya irgalmas és kegyelmes szeretete szerinti büntetésnek. Kérleli, hogy ne ölje meg őt „az élete közepén” (Zsolt 102,25), hanem hagyja még élni, hogy hálából megfelelő módon dicsőíteni és magasztalni tudja őt. Dávid teljesen magáévá tette a Szentlélek tanítását és így kiérdemelte hogy az Úr tanúskodjon mellette: „Keresett az Úr magának szíve szerint való embert (Dávidot)” (1 Sám 13,14) és még: „Dávid miért hívja őt a Lélek által” (Mt 22,43).

Dávid így a Lélek által egy folyamatos és mindig időszerű mintáját nyújtja számunkra az Isten szándéka szerinti elmélkedésnek. Mindegyik zsoltár tökéletes alkotása az elmélkedésnek, amely ön-

magában elég arra, hogy elkezdjük az elmélkedésnek ezt a formáját, és a többi zsolttárral együtt egy bámulatos képét nyújtja számunkra, ahogy Dávid megélte az Úrral való bensőséges együttléteket. Dávid rendkívüli előrehaladásának titka abban rejlik, hogy szüntelenül az Úr törvényein elmélkedik és elmélyül azok ismeretében.

Jól tudjuk, hogy az elmélkedés olyan művészet, amelyben a tökéletesség eléréséhez időre van szükség, de amelyben az előre haladás akkor is könnyű és gyors, ha nem értünk mindent világosan. Általa eljutunk minden lelki erényhez. Ahogy lassacskán előre haladunk egyre jobban érezzük hiányosságainkat és gyengeségeinket, majd ez egy olyan magas fokot ér el bennünk, hogy úgy érezzük, egy lépést sem tudunk tovább tenni, teljesen elfedi a haladást szemünk elől, és akadályt képez bennünk. Ez a kegyelem működése, nehogy az önteltség és gőg bűnébe essünk. Valahányszor azt érezzük, hogy előtt bennünket a gyengeség, ez árulkodó jele lesz annak – ahogy az Atyák a Lélektől sugallva tanítják –, hogy elérkeztünk egy fontos állomáshoz, hogy kirajzolódik előttünk egy magaslat, és hogy az azon való átjutáshoz egy nagyobb lendület szükséges.

AZ ATYÁK MONDÁSAI

22. A Szent Könyvekről való elmélkedés megtanítja a lelket az Istennel való párbeszédre. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,3,69)*

23. Van egyfajta olvasás, amely azt tanítja meg mit kell tenned és van egy másik fajta, amely az erények édességéről való elmélkedéssel lángra gyújtja a lelket ... Igen, a Szentírásról és a szentek éltéről való kitartó elmélkedésben, melynek alapja az Írások és az Atyák életére való emlékezés és azok megfontolása, áttüzesednek a gondolatok, és enyhévé teszik szemedben a szenvedést és a magányt, Isten munkálkodását benned. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,3,73-75)*

24. Az olvasás magasztos tevékenység, mert olyan kapu, amelynek az értelmünkön keresztül bejárata van az isteni titkokhoz, belőle merít éltető erőt az ima tisztasága, tőle az elmélkedés is megerősö-

dik. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,5,86)*

25. Az isteni Könyvek olvasása nélkül a lélek nem tud Istenhez közeledni. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,5,87)*

26. A Szentírásról való elmélkedés az elsőszámú kapubejárat a Szentlélek bölcsességéhez és minden mennyei dolog ismeretéhez. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,4,132)*

27. Tudd meg, te, aki az igazság követője akarsz lenni, hogy a valódi elmélkedés az ima tisztaságából és a lélekben való elmélyülésből fakad. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,7,3)*

28. Az érzék, hogy megismerjük a zoltárok rejtett titkait, olvasásuk közben fejlődik ki. És eközben megtapasztaljuk, hogy gondolataink hajója az ima és az erények vezetésével nap-nap után tisztán halad. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,7,32-34)*

29. Állhatatosan kitartani az imában fontosabb, mint a zoltározás, de ne hagyd el a zoltározást sem. Mindazonáltal szánj több időt az imára, mint a zoltármondásra ... Attól a perctől kezdve, hogy ugyanannyi alkalmat szentelsz az imának, mint a különböző órák szerint kiszabott zoltármondásnak, egy kis idő után észre fogod venni, hogy más emberré váltál. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,7-40)*

30. Nem ékesíti úgy a lelket a szemérem és a tisztaság, mint ahogy az Istennel való beszélgetés. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,3,85)*

31. A Szentlélek művéhez bennünk, amely a mennyei dolgokról való elmélkedéssel kezdődik és az Istenben való elragadtatásban teljesedik be, az embernek az imában tett erőfeszítésre van a legnagyobb szüksége. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,4,186)*

32. A folyamatos elmélkedés Istenről állhatatosságot ad az imában. És az ima pedig állhatatos, lanyhulás nélküli Istenről való el-

mélkedésre serkenti a szívet. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,1,109)*

33. Az állhatatos elmélkedés Istenről és a gondolatok nyugalma alkalmassá teszik az értelmet, hogy az ima minden formájának mélyére hatoljon és megismerje Istent. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,1,133)*

34. Az imában az értelmünk közeledik Istenhez. Az imát az elmélkedés megújítja, megszenteli, és egyre gyümölcsözőbbé teszi. Az elmélkedés elnyom minden más gondolatot, mert szilárdan horgonyt vet az értelemben és az Isten ismeretéből származó belső titkokkal megvilágosítja. Azt mondhatjuk tehát: „Ki szakíthat el minket Krisztus szeretetétől? Nyomorúság vagy szorongatás? Üldözés, éhség, meztelenség, veszedelem, vagy kard? Tűz vagy más teremtmény” (vö. Róm 8,35.39) ... „A világ meg van feszítve számomra, és én a világnak” (Gal 6,14). *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,1,135-138)*

35. Az imában az Istennel való beszélgetés vezet bennünket arra, hogy szüntelenül kell lélekben imádnunk Őt, hogy felfogjuk a menynek országát, minden időben róla elmélkedjünk országról, amely nincs evilági helyhez kötve, és nem ismeri a test határait. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,1,140)*

36. Istennek hála, az ima és az elmélkedés heve úgy eléget minden rosszaságot és gonosz gondolatot, mint a tűz. Ezért szárnyakat ad a szerzetesnek és lehetővé teszi, hogy lelki tudáshoz eljusson arról, hogy a szellemi lények hogyan adják meg hódolatukat Istennek. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,6,52-53)*

37. Nemcsak a harcok válnak számára kicsi dologgá, hanem semmibe veszi a testet is, amely a harc okozója. Ez az ima hatása, és ez az égi dolgokról való elmélkedés haszna. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegtartóztatásról, arab nyelvű forrás I,1,130)*

38. Azzal a céllal adok neked egy a gyengék számára alkalmas tanácsot, hogy megkönnyítsem az előrehaladást: maradj ülve, arccal

a földre borulva tartsd kezekben a Könyvet. Állhatatosan tarts ki a könyörgésben, azért hogy a szent szövegről való elmélkedés egyesüljön az imával. Így a tiszta olvasás megadja a kegyelem világosságát az imához, és ily módon az olvasmány miatt az ima édes lesz számodra. *(Szír vagy Ninivei Szent Izsák, Értekezések az önmegettartóztársról, arab nyelvű forrás I,3,97)*

39. Ha valaki szereti Jézust, igaz lélekkel hallgat rá, és nemcsak hallgatja, hanem „megmarad szeretetében” (Jn 15,9), annak a léleknek Isten rögtön szeretetet ad cserébe. Máriának, aki szerette és a lábához ült, nem egyszerűen felajánl egy ajándékot, hanem egy bizonyos titkos, az ő lényéből származó erőt ad. Azok a szavak, amelyeket Isten a lélek békéjében és erejében Máriához intézett, a szívéig hatolva lelkéből a lelkévé váltak és egy mennyei erő tölti be a szívét. *(Nagy Szent Makariosz, Lelki Homíliák 16)*

40. Hallgattasd el a nyelved, mert a szíved beszél (elmélkedés); hallgattasd el a szíved, mert a Szentlélek beszél (szemlélődés). *(Dalyatha Szent János, Homíliák a Szentlélek ajándékairól)*

41. Tartsd őt a karjaidban, mint az édesanyja, Mária, lépj be a három királyokkal és add át ajándékaidat. Hirdesd születésének jó hírét a pásztorokkal és magasztald őt az angyalokkal. Vedd karjaidba, mint az agg Simeon és tartsd őt a kezekben. Vedd magad mellé Józseffel és vidd Egyiptomba. Amikor a többi gyermek között látod, hívd magadhoz, csókold meg őt és szívd be testének illatát, mely életet ad a mindenségnek. Kövesd őt növekedésének és neveltetésének minden állomásán, így állandó kapcsolatban leszel vele és egyesülsz szeretetével, amitől a te halandó tested felveszi az élet illatát, amely az ő testéből jön. Menj vele fel a templomba, és hallgasd, hogy kérdezi az öreg törvénytudókat, akik elképedve hallgatják bölcsességgel teli szavait. Amikor kérdez és válaszol, hallgatják és csodálják bölcsességét. Kelj föl, és menj le a Jordánhoz, fogadd őt Jánossal együtt és ámulj el és csodáld meg alázatát, amikor látod, hogy fejét lehajtja János előtt, hogy felvegye tőle a vízzel való keresztséget!

Menj el vele a pusztába, mászd meg a hegyet és ülj csendben a lábaihoz a vadállatokkal együtt, amik odajönnek, hogy élvezzék Uruk társaságát. Aztán kelj föl vele együtt, hogy megtanuld hogyan kell megküzdenni és megharcolni az ellenségekkel.

Állj meg a kút pereménél a szamáriai asszonnyal, hogy megtanuld a Lélekben és igazságban való imádást, told odébb Lázár sírjáról a követ, hogy megtanuld a halálból való feltámadást. Menj a tömeggel, tolongj, hogy te is kapj egy darabot abból az öt kenyérből, hogy megtanuld az ima áldását! Menj, hogy felébresztd őt álmából a bárka végében, amikor a hullámok háborognak körülötted. Sírj Mária Magdolnával, és füröszd meg lábait a könnyeiddel, hogy meghallhasd szájából a neked szóló bátorító szót. Hajtsd fejedet Jánossal a mellére, hogy hallgasd a szívverését, amely a környező világ szeretetéért dobog! Végy egy darabot abból a kenyérből, amelyet megáldott az utolsó vacsorán, hogy egyesülj testével, és örökké vele maradj.

Tartsd oda a lábadat, hogy megmosson, hogy megtisztulj a bűneidtől és tisztátalanságaidtól. Menj vele ki az Olajfák hegyére, mert megtanít téged imádkozni, és térdre borulni, hogy mint őt, elborítson a verejték. Kelj fel, hogy vele együtt fogadd azokat, akik gyaláznak és keresztre fognak feszíteni, nyújtsd vele együtt oda a kezed a láncoknak, és mint ő, hagyd hogy arcul üssenek és leköpjenek, nyújtsd oda meztelen gerincedet a korbácsnak. Kelj föl, barátom, ne hagyd el magad, ez az út és a verés ideje, vidd a keresztet. Vele együtt tartsd oda kezed a szögeknek, és ne kíméld a lábad. Igyál vele együtt epét.

Kelj fel, amikor hasad a hajnal és még sötét van, és menj a sírhoz megnézni a csodálatos feltámadást. Ül le az emeleti szobában és várakozz rá csukott ajtók mögött. Nyisd ki a szemed, hogy eltöltsenek a béke szavai, melyek szájából felhangzanak. Menj a többiekkel arra a magányos helyre, és hajtsd le a fejed, hogy megkapd az utolsó áldást a mennybemenetel előtt. *(Dalyatha Szent János, Homília az Úr életéről szóló elmélkedésre)*

Török László

A válasz kérdése

A válasz kérdése, összefüggésben Mózes törvényével (MTörv 24,1), előfordul a szinoptikus evangéliumok mindegyikében, sőt Máténál kétszer is (Mt 5,31-32; 19,7.9; Mk 10,3-4.11-12; Lk 16,18). Érdekes tehát első lépésként összevetni ezeket a helyeket.

A témát és a lexikális elemeket összevetve, a négy szakasz között egyértelmű a hasonlóság. Az alaposabb vizsgálat két egymáshoz közelebb álló párost is kimutat.

Az első párost Mt 19,7-9 és Mk 10,3-4.11-12 alkotja. A két szakasz bővebb szövegösszefüggése (Mt 19,1-12 és Mk 10,1-12) azonos. Közös elemek:

- Jézus nagy tömeg kíséretében Júdeába megy (Mt 19,1-2; Mk 10,1-2).
- Útközben a farizeusok próbára teszik kérdést intézve hozzá, amely azt firtatja: vajon „elbocsáthatja-e a férfi a feleségét” (Mt 19,3 és Mk 10,2).
- A diskurzus elemei nagyjából azonosak: hivatkozás Mózes parancsára (MTörv 24,1) (Mt 19,7 és Mk 10,4); hivatkozás Ter 1,27-re és 2,24-re (Mt 19,4.5 és Mk 10,6.8); Jézus házasságtörésnek nyilvánítja a feleség elbocsátását (Mt 19,9 és Mk 10,11-12).
- Szemben Mt 5, 31-gyel, amely csak „válólevelet” - *aposztaszion* – említ, mindkettő kiegészíti azt a *biblion*¹, *írás* szóval.
- Mindkettő „*hosz an*” + *coniunctivus* nyelvtani megoldással írja le a feleség elbocsátásának lehetséges esetét (Mt 19,9 és Mk 10,11).
- A legfontosabb, megemlítendő különbség, hogy Máté változata nem tér ki annak az esetnek az értékelésére, amikor az „elbocsátott asszony megy máshoz” (Mk 10,12).

---

¹ A héber „széfer keritut” (MTörv 24,1) fordítása a LXX-ban: „biblion aposztaszium”

Mt 5,31-32	Mt 19,7.9	Mk 10,3-4.11-12	Lk 16,18
<p>31 <i>Ἐρρέθη δέ, ὡς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,</i></p> <p><i>ΔΟΤΩ ΑΥΤῆ</i></p> <p><i>ΑΨΟΣΤΑΣΙΟΝ.</i></p> <p>32, <i>ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτός λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι,</i></p> <p><i>καὶ ὅς ἂν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται.</i></p>	<p>7 <i>λέγουσιν αὐτῷ,</i></p> <p><i>Τί οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο</i></p> <p><i>δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῶσαι [αὐτήν];</i></p> <p>9 <i>λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ.</i></p> <p><i>καὶ γαμῆσῃ ἄλλην μοιχᾶται.</i></p>	<p>3, <i>ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς,</i></p> <p><i>Τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωϋσῆς;</i></p> <p>4 <i>οἱ δὲ εἶπαν, Ἐπέτρεψε Μωϋσῆς βιβλίον ἀποστασίου γράψαι καὶ ἀπολῶσαι.</i></p> <p>11 <i>καὶ λέγει αὐτοῖς, ὡς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ</i></p> <p><i>καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.</i></p> <p>12 <i>καὶ ἂν αὐτὴ ἀπολύσασα τὸν ἄνδρα αὐτῆς γαμήσῃ ἄλλον μοιχᾶται.</i></p>	<p>18 <i>Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ</i></p> <p><i>καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει,</i></p> <p><i>καὶ ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει.</i></p>

<p>Mt 5,31-32</p> <p>³¹ Megmondattott továbbá: aki elbocsátja a feleségét, adjon neki válólevelet.</p> <p>³² Én pedig mondom nektek: hogy <i>mindenki</i>, elbocsátva a feleségét, kivéve a paráznaság esetét, kiteszi őt a házasságtörésnek; és aki elbocsátottat vesz el, házasságot tör.</p>	<p>Mt 19,7.9</p> <p>⁷ Mondják neki: miért tehát Mózes parancsolta</p> <p>adni a válólevel írását, és elbocsátani</p> <p>⁹ Mondom pedig nektek, hogy <i>aki</i> elbocsátja feleségét, ha nem a paráznaság miatt, és elvesz mást, házasságot tör.</p>	<p>Mk 10,3-4.11-12</p> <p>³ Válaszolván mondta nekik: mit parancsolt nektek Mózes?</p> <p>⁴ Ők pedig mondták: megengedte Mózes</p> <p>válólevel írását írni és elbocsátani.</p> <p>¹¹ És mondja nekik:</p> <p>Aki elbocsátja feleségét,</p> <p>és elvesz mást, házasságot tör vele szemben;</p> <p>¹² és ha ő el-hagyva férjét máshoz megy, házasságot tör</p>	<p>Lk 16,18</p> <p>¹⁸ Mindenki elbocsátva a feleségét,</p> <p>és elvéve egy újat, házasságot tör;</p> <p>és a férjétől elbocsátottat elvevő házasságot tör.</p>
---	---	--	--

A másik párost Mt 5,31-32 és Lk 16,18 alkotja, ami alapvetően a Q-ból való.

– Lukács változata egyáltalán nem utal konkrétan a válással foglalkozó mózesi törvényre, csak Jézus értékelését tartalmazza, ezzel szemben Mt 5,31, elkerülve Mózes nevének említését, a paszszív „megmondott” kifejezéssel utal a törvényre.

– Közös elem a „mindenki” (*pász*) szó, és a participiumos szerkezet használata a feleség esetleges elbocsátásának leírására (Mt 5,32; Lk 18), szemben a másik két rész „*hosz an*” + *coniunctivus* nyelvtani szerkezetével (Mt 19,9 és Mk 10,11).

– Továbbá a másik lehetséges esetet tárgyalva Máté és Lukács *perfectum passivum*-a (*apoleliumenén*) a férjétől „elbocsátott”, míg Márk *participium aoristos*-a (*apolelüsza*) a férjét „elhagyó” asszonyról szól. Összességében ez a páros jobban tükrözi az említett törvényt, mely szerint csak a férj bocsáthatta el a feleségét, ám az asszony magától nem hagyhatta el a férjét.

– Máté és Lukács variánsa között eltérést jelent, hogy Máté a férje által „házasságtörésnek kitett” asszonyról szól az első, majd az „elbocsátottat elvevő” férjről beszél a második esetben, míg Lukács mindkét esetben a férj „házasságtöréséről” ír, aki az első esetben „feleségét elbocsátva elvesz egy újat”, a második esetben pedig „elbocsátottat vesz el”. Alapvetően mindkét változat helyesen alkalmazza a törvényt. Lukács variánsa eltérve a Q-tól, láthatóan Márk változatához igazodik².

– A „kivéve a parázñaság esetét” (*parektosz logu porneiasz*) klauzula biztosan Máté sajátja, ami Mt 19,9-ben is, hasonló módon (*mé epi porneia*) visszatér; nem található meg Márk alapszövegében sem³.

– Ami leginkább összeköti a párost, az a megegyező szövegösszefüggés. Lukács evangéliumában Jézus a „törvény” és a „próféták” idejét Keresztelő Jánostól kezdve lezártnak tekinti, helyükbe az Isten országának evangéliuma lépett, ami ugyanakkor

---

² A. von HARNACK, *Sprüche und Reden Jesu*, 43.

³ U.o.44.

sértetlenül megőrzi a törvényt: „¹⁶A törvény és próféták Jánosig tartottak. Azóta az Isten országának örömhíre terjed, és senki se juthat el oda erőfeszítés nélkül. ¹⁷Hamarabb ér véget ég és föld, mint hogy egyetlen vessző is elveszen a törvényből” (Lk 16,16-17), és mindjárt hozzákapcsolja a Máténál a válásról szóló negyedik szakaszban (Mt 5,31-32) szereplő, végső következtetést: „¹⁸Mindenki elbocsátva a feleségét, és elvéve egy újat, házasságot tör; és a férjétől elbocsátottat elvevő házasságot tör”⁴ (Lk 16,18). Lukács tehát a válás kérdését Jézusnak a „törvényhez” és a „prófétákhoz” való viszonyához kapcsolja, illetve ahhoz a kijelentéséhez, mely szerint a törvény egyetlen betűje sem veszt el. Ugyanígy Máté nagyobb szövegösszefüggésében (5,17-48) a központi kérdés nem a válás lehetősége vagy tilalma, hanem Jézusnak a „törvényhez” és a „prófétákhoz” való viszonya.

Természetesen Máté két részlete is mutat hasonlóságot. A kritikai apparátusba⁵ beletekintve pedig, bőven láthatók törekvések az egyes variánsokban a két szövegrész harmonizálására is⁶. Ami legszembe-tűnőbb, hogy csak ő említi a „paráznaság” esetének kivételét (Mt 5,32 és 19,9). A „paráznaság” (*porneia*) a részletben kétszer is szereplő „házasságot törni” (*moikheuó*) igével rokon értelmű. De míg az utóbbi feltételezi a háttérben az egyik vétkes fél házassági kötelekét, az előbbi nem. Tehát minden „házasságtörés” a „paráznaság” által valósul meg, de nem minden „paráznaság” „házasságtörés” is egyben⁷. A „paráznaság” szó szemben áll a „feleség” (31b.32b) kifejezéssel is, mert olyan asszonnyal való kapcsolatra utal, aki nem törvényes feleség⁸.

⁴ Saját ford.

⁵ NESTLE, E. - ALAND, B., *Novum Testamentum graece*

⁶ Ezek a törekvések mindkét irányban fennállnak: egyesek Mt 5,31-32-t igazítják Mt 19,7-9-hez (ld. bővebben a 2.2 pontot), mások pedig éppen fordítva cselekszenek (ld. bővebben a kritikai apparátus Mt 19,7-9-hez írt traktatusát).

⁷ Vö. F. HAUCK, - S. SCHULZ, „*πορνεία*”, in TWNT, VI. 581.

⁸ A görög szó „*güné*” asszonyt és feleséget egyaránt jelenthet a szövegkörnyeztől függően, tekintve hogy a görögnek nincs külön terminusa a „feleség” kifejezésére (vö. A. OEPKE, „*γυνή*”, in TWNT, I., 775-777.). Jelen esetben a szövegkörnyezet, különösen a „*válólevél*” (31c) említése miatt a kérdéses szó „feleség” értelemben fordítandó.

Bibliai kontextus

A válás törvénye

A feleség elbocsátásának, mai szóhasználatban a válásnak⁹, a lehetőségét a *Deuteronomiumi törvénygyűjtemény*¹⁰ szabályozza:

¹Tegyük föl, hogy valaki feleséget vesz, együtt hál vele, de aztán nem talál tetszésre nála az asszony, mert szégyenletes dolgot fedez föl rajta. Válólevelet ír hát neki, kezébe adja, és elbocsátja házából. ²El is hagyja házát, s hozzá megy egy másik emberhez. ³A másik ember azonban szintén elfordul tőle, valólevelet ír, kezébe adja, s elküldi házából (MTörv 24,1-3).

Jézus minden bizonnyal ezt a törvényt idézi a szakasz tézisében (Mt 5,31). A „szégyenletes dolog”, *'erwat dābār*, Schammai rabbi iskolája szerint csak a hűtlenség lehet. Hillel szerint elég, ha odaégeti az ételt, Akiba szerint, ha egy másik asszony jobban megtetszik¹¹.

Egy válólevél tartalmilag nagyjából így nézett ki:

Ezen és ezen a napon...saját elhatározásomból és szabad akaratomból és mindenféle kényszer nélkül elbocsátottalak, elengedtelek és eltaszítottalak...úgyhogy szabad vagy és rendelkezel önmagad felett, elmehetsz és bármely férfival házasságot köthetsz...Nézd, szabad vagy mindenki számára¹²

A „válólevél” allegóriája

A fenti törvény alkalmazásával, a válólevél, *sēfer k'ritut*, említésével, csak allegorikus értelemben találkozunk az Ószövetségben, Jahve és Izrael kapcsolatára vonatkoztatva, melyet eredendően a házasság allegóriája szemléltet.

Már a törvényt kihirdető Mózes házassági szövetséghez hasonlítja a Jahve és Izrael között létrejött szövetséget, amikor házasságtö-

---

⁹ A válás modernkori értelmezése nem egészen alkalmazható, hisz a válást a mózesi törvény szerint csak a férj kezdeményezhette, a feleség nem.

¹⁰ MTörv 12-26

¹¹ *Gittin* IX,11; *Sotta* I,1

¹² Válólevél fogalmazvány az Alfasi Talmudfüggelékéből (1013-1103 körül). Átvéve: S. SCHULZ, *Q Die Spruchquelle der Evangelisten*, 118.

résnek és paráznaságnak tekinti a más népekkel való szövetség keresését, és isteneik szolgálatát:

¹²Óvakodj attól, hogy szövetséget köss annak a földnek a lakóival, amelyre bevonulsz...¹⁶Te pedig esetleg lányaik közül vennél feleséget fiaid számára. Ha aztán **paráználkodnak** leányaik isteneiket követve, elcsábíthatják fiaitokat, hogy **paráználkodjanak** isteneiket követve (Kiv 34,12.16).

Ezen a nyomon haladva, az esetek túlnyomó többségében, a paráználkodni¹³ és házasságot törni¹⁴ ige, ebben az allegorikus összefüggésben található meg az Ószövetségben. A válólevelet pedig konkrétan két próféta említi ebben az összefüggésben: Izajás és Jeremiás.

Izajás próféta könyvében a nép a babiloni fogságot úgy értelmezi, mintha Isten időlegesen elvált volna népétől¹⁵: „Ezt mondja az Úr: Hol van anyátok válólevele, amellyel elbocsátottam? Vagy ki a hitelezőm, akinek eladtalak benneteket? Bizony, gonoszságaitok miatt adtalak el titeket, és bűneitek miatt bocsátottam el anyátokat” (Iz 50.1).

Jeremiás próféta könyvében, sokszor nevezi Jahve paráznának és házasságtörőnek bálványoknak szolgáló népét. Izrael asszír megszállását a feleségét elűző, megsértett férj hasonlatával festi le, aki elűzte hűtlen feleségét, válólevelet adva neki. Izrael példájával inti a szintén paráználkodó Júdát, s mindkettőt visszatérésre, a házastársi kapcsolat helyreállítására ösztönzi¹⁶ (Jer 3,1-14).

A válás az Újszövetségben

Érdekes, hogy a válás gondolata, már a Máté evangélium legelején felmerül, és éppen Jézus születésének történetét árnyékolja be. József, az igaz ember, foglalkozik az elbocsátás tervével, amikor

¹³ נָנָה: Lev 17,7; 20,5-6; Szám 15,39; 25,2; MTörv 31,16; Bír 2,17; 8,27; 8,33; 1Krn 5,25; 2Krn 21,11-13; Zsolt 73,27; Iz 1,21; 23,16-17; 57,3; Jer 2,20; 3,1.3.6.8; 5,7; Ez 6,9; 16,15-41; 20,30; 23,3-44; Oz 1,2; 2,7;4,10-18; 5,3; 9,1; Náh 3,4

¹⁴ נָנָה: Iz 57,3; Jer 3,8-9; 5,7; 9,1; Ez 16,32.38; 23,37.45; Oz 3,1; 4,13-14;

¹⁵ Vö. C. STUHLMUELLER, *Deutero-és Trito-Izajás könyve*, in JBC 525.

¹⁶ Vö. G.P. COUTURIER, *Jeremiás könyve*, in JBC 427-428.

megtudja, hogy jegyese, Mária, gyermeket vár. Tervét csak két tanú jelenlétében, a válólévél átadásával valósíthatta volna meg, de nem házasságtörésre való hivatkozással. Ám Isten nem engedi az igaz ember sorsát elválasztani Szent Fia és Mária sorsától, ezért álombeli figyelmeztetés által maradásra bírja (Mt 1,20-25)¹⁷.

Az Újszövetség írásai, egyébként, tovább viszik már az Ószövetségből ismert allegóriát, amikor Isten országának elérézését a menyegző; Jézus és az egyház, az új választott nép kapcsolatát a házastársi kötelék képével szemléltetik¹⁸. Ennek teológiáját legszebben az *Efezusi levél* fejti ki:

²²Az asszony engedelmeskedjék férjének, akárcsak az Úrnak, ²³mert a férfi feje az asszonynak, ahogy Krisztus feje az Egyháznak: testének ő a megváltója. ²⁴Amint tehát az Egyház alá van vetve Krisztusnak, az asszony is mindenben férjének. ²⁵Férfiak, szeressétek feleségeteket, ahogy Krisztus is szerette az Egyházat, és feláldozta magát érte, ²⁶hogy a keresztségben szavával megtisztítva megszentelje. ²⁷Ragyogóvá akarta tenni az Egyházat, amelyen sem szeplő, sem ránc, sem egyéb efféle nincsen, hanem szent és szeplőtelen. ²⁸Így a férj is köteles szeretni feleségét, mint saját testét. Aki feleségét szereti, önmagát szereti. ²⁹A saját testét senki sem gyűlöli, hanem táplálja, gondozza, akárcsak Krisztus az Egyházat. ³⁰Mert tagjai vagyunk testének. ³¹„Ezért az ember elhagyja apját, anyját, feleségével tart, és a kettő egy test lesz.” ³²Nagy titok ez, én Krisztusra és az Egyházra vonatkoztatom (Ef 5,22-32).

A válás allegorikus alkalmazása viszont úgy, mint az Ószövetségben, fel sem merül az Újszövetség könyveiben, mintegy sugallva: az nem fordulhat elő, hogy Jézusban Isten eltaszítsa hitvesét, az Egyházat. Sőt, amint azt a szinoptikus összevetés bemutatta, Jézus a válás Mózes által megengedett konkrét gyakorlatát is Isten eredeti szándékával összeegyeztethetetlennek tartja.

Szent Pál az Első korintusi levélben foglalkozik a válás kérdésével. Megtiltja mind a férfinak mind a nőnek a hitvestárs elhagyását,

---

¹⁷ Vö. C. SPICO, „Joseph, son mari, étant juste” 206-214.

¹⁸ Mt 9,15; 22,2-12; Mk 2,19-20; Lk 5,34-35; Jn 3,29; Jel 17,9;

illetve, ha mégis szakításra kerül sor, az újráházasodást. Külön problémát vet fel, viszont, a hitetlen féllal való együttélés. Pál ebben az esetben sem javasolja a válást, viszont ha a hitetlen fél menni akar, eltávozásával a hívő fél szabad állapotú lesz¹⁹ (1Kor 7,10-16).

A parázñaság és a válás

Máté evangéliuma két helyen is foglalkozik a válás kérdéssel²⁰, s bár, összhangban Márk és Lukács változatával, alapvetően elítéli, és házasságtörésnek tartja, mégis ismer kivételt: a parázñaság esetét.

Konkrétan az antitézisben szereplő kitévelt: „kivéve a parázñaság esetét²¹” (5,32) vannak, akik azzal a „szégyenletes dolog”-gal, *’erwat dābār*, azonosítják, amely felfedezése esetén Mózes törvénye megengedte a férfinak a feleség elbocsátását (MTörv 24,1-3)²². Gondot jelent viszont, hogy a *Septuaginta* sehol nem fordítja az *’erwat dābār-t porneia*-val, hanem az *askhēmōn pragma* kifejezést használja, ezért fölösleges erőltetni a két szövegrész közötti kapcsolatot.

Egyesek véleménye szerint, a „kivéve” szó (32c) csak arra vonatkozhat, hogyha a férfi egy asszonnyal „parázñaságban” él, vagyis nem a törvényes felesége²³, tehát elbocsátható. Mert olyan esetekre, ha a férj vagy a feleség mással lép nemi kapcsolatra a törvény halálbüntetéssel számol, és nem válással²⁴.

Szent Ágoston 1Kor 7,10-11-et magyarázva Mt 5,32-re hivatkozik, vagyis a parázñaság esetére, mint egyedüli okra, amiért a férj vagy a feleség elhagyhatja bűnbeesett párját. De hozzáteszi, hogy új házasságot egyikük sem köthet, amíg a másik fél él²⁵. Pál azt írja,

---

¹⁹ Vö. MURPHY, - O’CONNOR, *Első levél a korintusiaknak*, 348-349.

²⁰ 5,31-32; 19,7-9

²¹ *“parektosz logu porneiasz”*

²² Vö. A. MELLO, *Evangelo secondo Matteo*, 119.

²³ Zerwick is valószínűsíti, hogy „*matrimonium attentatum*”-ra utal a „*porneia*” kifejezés (M., ZERWICK, *Analysis philologica Novi Testamenti Graeci*, Mt 5,32). Ld. még A. VACCARI, „O divorcio nos Evangelhos”, 60-79.

²⁴ „Ha rajtakapnak valamely férfit, hogy férjes asszonnyal hál, mindketten haljanak meg, a férfi is, aki együtt hált az asszonnyal, meg az asszony is. Irtsd ki, ami gonosz, Izraelből!” (MTörv 22,22)

²⁵ *De bono conjugali*, Cap.VII.

hogyan az asszony, ha elhagyja férjét, maradjon egyedül, vagy térjen vissza férjéhez. Ez vonatkozik arra is, akit paráznaság miatt bocsátanak el. Ugyanez érvényes a paráznaság bűnébe esett férjre is. Ágoston kihangsúlyozza, hogy Jézus engedményt ad és nem parancsot. A cél a házassági egység megőrzése, illetve helyreállítása²⁶.

A házasságtörésről szóló művében²⁷ Ágoston úgy értelmezi a kérdéses részt, mint a házasságtörés elkerülésének fontosságáról szóló tanítást. Ebben az összefüggésben Szent Pált idézi:

²A kicsapongás veszélye miatt azonban legyen csak minden férfinak felesége és minden asszonynak férje. ³A férfi teljesítse házastársi kötelességét feleségével szemben, hasonlóképpen az asszony is férjével szemben. ⁴Az asszony testével nem maga rendelkezik, hanem a férje, éppígy a férfi testével sem ő rendelkezik, hanem a felesége. ⁵Ne tartózkodjatok egymástól, legfőljebb közös megegyezéssel egy időre, hogy azt imádsággal töltsétek. Azután térjete vissza egymáshoz, nehogy a sátán megkísértsen benneteket, mivel nem tudtok megtartóztatásban élni. ⁶Ezt engedményként mondom, nem parancsként (1Kor 7,2-6).

Ugyanebben a műben Máté szövegének sajátos olvasatát találjuk. A kivételt Ágoston nem a válás lehetőségére alkalmazza, hanem a házasságtörés tényének a megvalósulására. Tehát a szöveg nem azt akarja mondani, hogy a férj elbocsáthatja feleségét ha az paráználkodott, hanem a férj házasságtörésnek teszi ki feleségét, ha elbocsátja, kivéve a paráznaság esetét, mert akkor a házasságtörés már azeelőtt megvalósult, mielőtt az elbocsátás megtörtént volna²⁸. Így nem is beszélhetünk igazán kivételről a válás lehetőségének kérdésében. Jézust ezek szerint nem a válás és az újraházasodás lehetősége foglalkoztatja, hanem éppen a házasság egységét akarja védelmezni. Ez az értelmezés egy csapásra meg is oldana minden problémát, nehéz lenne viszont alkalmazni a párhuzamos szövegre (Mt 19,9).

---

²⁶ *De sermone Domini in monte*, Liber I. Cap. XVI.43.

²⁷ *De conjugiiis adulterinis*, Cap.II.

²⁸ „Tunc enim non ipse dimittendo facit adulteram, sed dimittit adulteram” (Cap.III.).

G. J. Wenham erre tesz kísérletet, amikor azt mondja: „Mt 19,9 megerősíti, hogy minden újraházasodás a válás után házasságtörés, és a válás önmagában, kivéve a paráznaság esetét, szintén házasságtörés, mert ha az asszony előtte paráználkodott, a házasságtörés már megtörtént korábban”²⁹.

Szent Ágoston nyomán a tudósok egy része szintén úgy érvel, hogy egyáltalán nincs szó kivételről. Például B. Vawter szerint a *mē epi* (Mt 19,9) és *parektos* (Mt 5,32) terminusokkal bevezetett kivétel az egész tagmondatra értendő, ezért nem így fordít „kivéve a paráznaság esetét” (*except for porneia*), hanem „félretéve a paráznaság kérdését” (*setting aside the matter of porneia*), vagyis „paráznaság esetén sem”³⁰. Am a görög szintaxis nem igazolja ezt az álláspontot, ahogy azt J. Dupont kimutatja, mert „a *mē* csak a *de*-vel együtt (*mēde*) kaphat inkluzív értelmet, a *parektos* pedig csak akkor, ha sok név felsorolásában szerepel”³¹. Ezt később Vawter is beismeri³². Ha viszont feltételezzük, hogy Jézus valóban megengedi a válást *porneia* esetén, tisztázni kell, mit is jelent ez a szó.

Egyesek „házasságtöréssel” fordítják a *porneia* kifejezést. Ezzel Jézus a Shammai-féle farizeusi iskola állásfoglalása mellet törne lándzsát, amit nem tart valószínűnek M.D. Goulder, hiszen Jézus a farizeusok igazoltjánál nagyobbat követel, ez pedig azzal egyenlő lenne, és ilyen könnyítés egyébként sem illik bele az antitezisek radikalizmusába³³.

Mint R. Fabris rámutat, a kitételben használt *porneia* kifejezés egyes pasztorális levelekben a vérfertőző kapcsolatokra vonatkozik. Így pl. 1 Kor 5,1-ben, amelyben egy keresztény apjának második feleségével él együtt, és talán ApCsel 15,20.29, amely a jeruzsálemi zsinat tilalmait sorolja fel a pogányokra vonatkozóan³⁴. A két szöveg Lev 18,6-18-ra hivatkozik, mely utálattal utasítja el a vérrokonok kö-

---

²⁹ G.J. WENHAM, „Matthew and divorce: An old crux revisited”, 105.

³⁰ B. VAWTER, „The Divorce Clause of Mt 5,32 and 19,9”, 155-67.

³¹ J. DUPONT, *Mariage et divorce dans l'Évangile*, 103-104. Átvéve: SZÉKELY, J., *Az Újszövetség teológiája*, 118.

³² „Divorce and the New Testament”, 528-42.

³³ M.D. GOULDER, *Midrash and Lection in Matthew*, 18.

³⁴ Így gondolja E. HAENCHEN, in *The Acts of the Apostles*, 102.

zötti kapcsolatot. Ezt az értelmezést megerősíti egy kumráni szöveg is, amelynek szóhasználatában a héber *zenut*, vonatkozik mind a poligámiára, mind a vérfertőzésre³⁵. A háttérben ott lehet a házasság védelme a keresztény közösségben azzal a laxista magatartással szemben, amit a zsidók gyakoroltak a pogányságból megtért *prozelitákkal* szemben. Lev 18,6-18-al kapcsolatban is alkalmazták ugyanis azt az alapelvet, miszerint a *prozeliták* olyanok, mint a megszületett gyermekek, korábbi rokoni köteleik nem érvényesek többé: ebből kifolyólag tolerálták esetükben a vérrokonok közötti egyesülést is, a Levitikus könyvében leírtak ellenére. Tehát Máté szövege, *Fabris* szerint, azt akarja mondani: „aki elbocsátja feleségét, kivéve a parázناسág esetét, vagyis a vérfertőző házasságot, amit elítél a törvény, házasságtörésnek teszi ki³⁶.”

Nehézséget jelent az előző érvelésben, hogy a *zenut* héber szó, amit a *porneia* görögre fordít, nem jelenik meg sehol Lev 18-ban, amely a vérfertőzéssel foglalkozik³⁷, sőt, jegyzi meg *D. Janzen*, sehol nem jelent a Bibliában a *zenut*, a kumráni szövegen kívül, vérfertőzést³⁸. *Janzen* szerint a *porneia* az asszony részéről más férfival elkövetett nemi kapcsolatot jelenti, a házasság és a jegyesség ideje alatt. Meglátása szerint Máté a kérdéses helyeken azért használ *porneia*-t és nem *moikhieuo*-t, mert beleérti a bűn elkövetésébe a jegyesség idejét is, nemcsak a házasságot. Így szigorúbb a *moikhieuo*-nál, ami csak a házasságon kívüli kapcsolatot jelenti³⁹.

Más irányból próbálkozik *M. Bockmuehl*, aki házasságtöréssel fordítja a kérdéses szót. Így érvel: a Tóra azt tanítja, hogy a házasságtörő asszonyt meg kell kövezni⁴⁰, de nem mindig hajtották végre ezt a törvényt. Ott van például Dávid és Batseba esete (2Sám 11) vagy Dávid fiának, Absalomnak, esete apjának ágyasaival (2Sám

---

³⁵ CD4,12-6,14

³⁶ Vö. R. FABRIS, *Matteo*, 143. Ld. még: J.A. FITZMYER, *The Matthean Divorce Texts*, 79-111.; R.A. GUELICH, *The Sermon on the Mount*, 209-10.

³⁷ Vö. C.L. BLOMBERG, „Marriage, Divorce, Remarriage, and Celibacy”, 77.

³⁸ D. JANZEN, „The meaning of porneia in Matthew”, 67.

³⁹ *D.C. Allison* szerint a József történet (Mt 1,18-19) is ezt az álláspontot igazolja: „Divorce, Celibacy and Joseph”, 3-10.o.

⁴⁰ Lev 20,10; MTörv 22,22

16,20-23): azzal hogy bement hozzájuk, kifejezte, hogy apja nyomán a királyi trónra lépett. Miután Absalomot megölték, Dávid visszatért mint király, és többé nem ismerte meg ezeket az ágyasokat, mert tisztátalanok lettek számára. De nem ölték meg őket. Majd áttanulmányozva *Judah ben Tabbai* rabbi esküszövegét⁴¹, arra a következtetésre jutott, hogy abban az időben a rabbik nem erőltették a halálbüntetést, hanem úgy érveltek, hogy az asszony más férfival való nemi érintkezés miatt a férje számára tisztátalanná lett, és ilyen esetben kötelező elválni tőle (*Mishnah Sotah* 5.1). Ez a gyakorlat tükröződne tehát Máté szövegében⁴².

R.F. Collins szerint Jézusnak a válást illető állásfoglalása inkább prófétikus beszéd, mint közösségi szabály, amelyet Jézus, a názáreti próféta hirdetett meg Galileában, és mint olyan, a megtérésre való felhívásának részét képezte az elérkező Mennyek országának fényében. Ez az állásfoglalás elítéli a válást és annak következményeit, de nem foglal állást a második házasság problematikáját illetően. Megítélésében a válás a *Dekalógus* házasságtörést tiltó parancsának megsértése, és a háttérben nyilván ott kell látnunk az állásfoglalást abban a botrányos kérdésben is, amit Heródes Antipász király okozott azáltal, hogy elvette testvérének, Fülöpnek a feleségét (Mt 14,3)⁴³.

Összegzésképpen megállapítható, hogy azok a magyarázók, akik a válás kérdésében a „kivételt” próbálják nem kivételként értelmezni, alapvetően igyekeznek harmóniába hozni Máté változatát Márk és Lukács értelmezésével, akik valóban nem ismernek kivételt⁴⁴. Akik viszont elfogadják a kivételt, a *porneia* lehetséges jelentéseinek boncolgatásával próbálkoznak. Mindegyik meglátás tartalmaz figyelemre méltó gondolatokat, de egyik mellett sem szükséges pálcát törnünk.

El kell ismerni, hogy Márkkal és Lukáccsal szemben, Máté változata tartalmaz kivételt. Ennek pontos jelentését azonban nem ismerjük. A választ csak Máté közössége tudná: mit is jelentett ott a

---

⁴¹ *Babiloniai Talmud Hagigah* 16b

⁴² Vö. M. BOCKMUEHL, „Matthew 5: 32; 19:9”, 291-295.o.

⁴³ Vö. R. F. COLLINS, *Divorce in the New Testament*, 222.

⁴⁴ Ld. Fentebb Szent Ágoston és a nyomában járók

porneia kifejezés, amely esetében a feleség mégis elbocsátható, és hogy azután megengedhető-e az újraházasodás.

A vizsgált szakasszal kapcsolatban egyébként, meglátásom szerint, a fő kérdés az, amivel a kommentárok nemigen törődnek, hogy miért foglalkozik Máté kétszer is művén belül a válás kérdésével. Illetve, tovább fűzve a kérdést: tényleg mind a két szakasz a válásról szól?

Visszatekintve a szinoptikus összevetésre, látható, hogy Mt 19,7-9 követi szorososan Mk 10,3-4.11-12 változatát, amely a szövegösszefüggést is tekintve, valóban és konkrétan a válás lehetőségéről szól Mózes törvényével összefüggésben. Az antitézisek alapproblémája viszont az, hogy hogyan viszonyul Jézus a törvény és a próféták tanításának egészéhez⁴⁵. Ebből az összefüggésből kell interpretálni a kérdéses szakaszt, szem előtt tartva a házasságtörés Ószövetségből ismert allegorikus értelmezését is a szövetségi hűségre.

Interpretáció

Jézus nem bocsátja el „Hitvesét”

Az emberi keményszívűség arra bírta Mózeset, a törvényhozót, hogy kiskaput adjon az állhatatlanságnak és a betelhetetlen vágyakozásnak, lehetővé téve válólevéllel a feleség elbocsátását. Jahve, aki a hitves szeretetével ragaszkodott választott népéhez, soha nem szánta rá magát ilyen végleges eltaszításra, akkor sem, amikor Júda és Izrael, idegen istenekkel való paráznasága által, maga lépett ki a szövetségi kötelékből. Jézus, amikor meghirdeti a házasság felbonthatatlanságát, valójában hűségnyilatkozatot tesz. Isten szeretete, amely benne megjelent, töretlenül megőrzi hűségét választottjaihoz, s Jézus soha nem ad válólevelet Egyháza kezébe, nem hozza kiszolgáltatott helyzetbe, nem teszi ki házasságtörésnek.

A paráznaság esete

Az idegen istenekkel paráználkodó Júda és Izrael maga lépett ki a házassági szövetségből, ahová Isten ragaszkodása mégis visszahívja.

---

⁴⁵ Ugyanez a szövegösszefüggés Lukácsnál is 16,16-18.

Pál a hitetlen házastárs elengedését jóváhagyja, hadd maradjon meg paráznaságában, régi pogányságából megmaradt istenei imádásában, ha nem tud megtérni az igaz Istenhez. A parázna, vagyis hitehagyó, most is maga lép ki abból a házassági kötelékből, amire Isten a keresztség szentségében meghívta, és lesz az igaz Istentől elszakadva idegen erők, bálványok szolgája⁴⁶. Így gyakorlatilag jön létre az az állapot, amit válásnak hívhatunk. A végtelen szeretet megengedi ezt a szabadságot, de nem enged a hűségéből, mely a csalfa hitvest mindig hazavárja egyházába.

A keresztény házasság alapja

Mind az Ó-, mind az Újszövetség a házasság allegóriáját alkalmazza Isten és választott népe kapcsolatának leírására. A férfi szeretete és ragaszkodása feleségéhez segít megérteni Isten ragaszkodását népéhez. Az emberi szeretet törekénysege viszont, a törekényseg látzatát vetítheti az Isten szeretetére is, feltételezve ugyanazt a keményszívűséget, ami a válás aktusában kifejeződik. A válás lehetlenségét csak akkor értjük meg, ha Isten tökéletes szeretetét vetítjük, alkalmazzuk allegorikusan az emberi szeretetre. Amint Isten szeretete nem ismer törést, szakítást, a képmására alkotott, tökéletes szeretetre törekvő ember sem juthat el soha házassági szövetségében ilyen fájdalmas pontra, ha szeretetének valóban az Isten szeretete a mintája és alapja.

Bibliográfia

- ALLISON, D.C., „Divorce, Celibacy and Joseph (Matthew 1.18-25 and 19.1-12)” in *JSNT* 49 (1993) 3-10.
- AUGUSTINUS, A., *De sermone Domini in monte secundum Matthaëum*
———, *De bono conjugali*
———, *De conjugii adulterinis*
- BLOMBERG, C.L., „Marriage, Divorce, Remarriage, and Celibacy: An Exegesis of Matthew 19:3-12” in *Trinity Journal* 11. (1990) 161-96.
- BOCKMUEHL, M., „Matthew 5: 32; 19:9 in the Light of Pre-Rabbinic Halachah”, in *NTS* 35 (1989) 291-295.o.

---

⁴⁶ 1Kor 7,15-16 ilyen értelmű összekapcsolása Mt 5,32-vel fellelhető Szent Agostonnál: *De sermone Domini in monte*, Liber I. cap.XVI.45.

- COLLINS, R. F., *Divorce in the New Testament*, Collegeville, 1992.
- COUTURIER, G.P., *Jeremiás könyve*, in JBC 417-462
- von HARNACK, A, *Sprüche und Reden Jesu, die 2. Quelle des Matthäus und Lukas*, Leipzig, 1907.
- DUPONT, J., *Mariage et divorce dans l'Évangile*, Bruges 1959.
- FABRIS, R., *Matteo. Traduzione e commento*, (Commenti biblici) Roma 1982.
- FITZMYER, J.A., *The Matthean Divorce Texts and Some New Palestinian Evidence*, in *To Advance the Gospel: New Testament Studies* New York Crossroad 1981. 79-111.
- GOULDER, M.D., *Midrash and Lection in Matthew*, London 1974.
- GUELICH, R.A., *The Sermon on the Mount: A Foundation for Understanding*, Waco TX 1982.
- HAENCHEN, E., *The Acts of the Apostles: A Commentary*, Philadelphia, 1971.
- HAUCK, F., - SCHULZ, S., „*pornei,a*” in TWNT, VI., 579-595.
- JANZEN, D., „The meaning of porneia in Matthew 5.32 and 19.9: an approach from the study of ancient Near Eastern culture” in *JSNT* 80 (2000) 66-80 J
- MELLO, A., *Evangelo secondo Matteo, Commento midrashico e narrativo*, Magnano 1995.
- MURPHY, J., - O'CONNOR, *Első levél a korintusiaknak*, in JBC 339-364.
- NESTLE, E. - ALAND, B., *Novum Testamentum graece*, Stuttgart, 1993²⁷.
- OEPKE, A., „*gunh,*” in TWNT, I., 775-790.
- SCHULZ, S., *Die Spruchquellen der Evangelisten*, Zürich, 1972.
- SPICO, C., „*Joseph, son mari, étant juste...*” in *RB* 71(1964) 206-214.
- STUHLMUELLER, C., *Deutero-és Trito-Izajás könyve*, in JBC 509-537.
- VACCARI, A., „*O divorcio nos Evangelhos*”, in *RCB* 7 (1963) 60-79.
- VAWTER, B., „*The Divorce Clause of Mt 5,32 and 19,9*”, in *CBQ* 16 (1954) 155-67.
- , „*Divorce and the New Testament*”, in *CBQ* 39 (1977) 528-42.
- WENHAM, G.J., „*The Syntax of Matthew 19,9*” in *JSNT* 28 (1986) 17-23.
- , „*Matthew and divorce: An old crux revisited*” in *JSNT* 22 (1984) 95 - 107.
- ZERWICK, M., *Analysis philologica Novi Testamenti Graeci*, Roma 1953.

2. Péter apostol legendája

Isidorus azt mondja a *Szentek születéséről és haláláról* szóló könyvében: „Péter miután megalapította az antiochiai egyházat, Claudius császár idejében Rómába ment, hogy megküzdjön Simon mágussal. 25 évig hirdette ott az evangéliumot a város püspökeként. Az Úr szenvedésétől számított 36. évben pedig – saját akaratának megfelelően – Nero fejével lefelé keresztre feszítette.” Így Isidorus.

Azt is mondják, hogy kebelében állandóan kendőt hordott, s valahányszor a megtagadás bűne eszébe jutott, bőséges könnyekre fakadt, s ezért annyira szokásává vált a sírás, hogy már úgy tűnt, egész arcát kimarták a könnyek – ahogy Kelemen mondja. Ugyancsak ő állítja, hogy amikor kakasszót hallott, mindig felkelt, hogy imádkozzék, és akkor is sírásban szokott volt kitörni.

Abban az időben egy Simon nevű mágus működött Jeruzsálemben, aki azt állította magáról, hogy ő az igazság kútfeje, s hogy a benne hívők örökéletűek lesznek, és azt is mondta, hogy ő nem ismer lehetlent. Kelemen könyvében is olvasható, hogy kijelentette: „Nyilvánosan istenként fognak imádni, istennek kijáró tiszteletben részesítenek, és amit csak akarok, megtehetem majd...” Ő tehát – ahogy Linus mondja – vitába akarta hívni Pétert, és megmutatni neki, hogy ő Isten. Péter vitába is szállt vele ekkor, és minden szemfényvesztését leleplezte. Akkor Rómába vette útját, hogy ott tartsák istennek. Mikor Péter értesült erről, egészen Rómaig követi őt.

Claudius császár uralkodásának negyedik évében érkezett Péter Rómába, 25 évig maradt ott, és Johannes Beleth szerint két püspököt szentelt maga mellé segítségül: Linust és Cletust, az egyiket a városon kívülre, a másikat belülre. Állhatatos prédikálással sokakat megtérített, rengeteg beteget meggyógyított. Ezután Pál is Rómába jött, és Péterrel együtt hirdette Krisztust.

Simon mágust pedig annyira megkedvelte Nero, hogy ... barátságába fogadta. Ahogy Leo elmondja, Simon összehívta a népet, és azt állította, hogy a „galileaiak” súlyosan bántalmazták, s azt mondta, hogy ezért el akarja hagyni a várost, amelyet védelmezett, s megjelölte azt a napot, amelyen majd a mennybe megy, mivel méltatlannak

tartja, hogy továbbra is a földön lakják. A kijelölt napon tehát felment egy nagyon magas toronyba – vagy Linus szerint a Capitoliumra –, és onnan levetve magát, babérkoszorúval koronázva repdesni kezdett. Mire Nero azt mondta Péternek és Pálnak: „Ez az ember igazmondó, ti pedig hitetők vagytok.” Akkor Péter azt mondta: „Megparancsolom nektek, Sátán angyalai, kik őt az égben tartjátok, a mi Urunk Jézus Krisztus nevében, hogy őt tovább ne hordozzátok, hanem engedjétek lezuhanni!” Azon nyomban lezuhant, és nyakát szegve kilehelte a lelkét.

A római keresztények kérlelni kezdték Pétert, hogy távozzék a városból, de ő nem akart. Végül a könyörgéseknek engedve elindult, de amikor a városkapuhoz ért – miként azt Leo és Linus tanúsítják –, azon a helyen, amit most *Sancta Maria ad passus*nak neveznek, meglátta a vele szembe jövő Krisztust, és megkérdezte: „Hová mégy, Uram?” Mire ő így válaszolt: „Rómába jövök, hogy ismét megfeszítsenek.” Mire Péter: „Ismét megfeszítettel?” Mire az Úr: „Igen.” Péter erre így szólt; „Uram, én is visszatérek, hogy veled együtt feszítsenek meg.” E szavakra az Úr Péter szeme láttára és könnyeinek hullatása közepette az égbe emelkedett. Mikor megértette, hogy Krisztus az ő szenvedéséről beszélt, visszatért. Mindent elmesélt a testvéreknek. Nero szolgálai elfogták, és átadták Agrippa kormányzónak... Parancsot adtak, hogy Pétert, mint idegent, feszítsék keresztre, Pált pedig, minthogy római polgár volt, fejezzék le.

Az ellenük hozott ítéletről Dionysius is beszámol, a Pál haláláról Timóteushoz írott levelében e szavakkal; „Ő, testvérem, Timóteus, ha láttad volna haláltusáját, bizony belepusztultál volna a szomorúságba és fájdalomba. Ki ne zokogott volna abban az órában, mikor kihirdették ellenük az ítéletet, hogy tudniillik Pétert keresztre feszítik, Pált pedig lefejezik. Pogányok és zsidók tömegét láthattad volna akkor, amint ütlegelik, és arcul köpdösik őket. Mikor pedig eljött szörnyűséges végórájuk, az után, hogy elválasztották őket, megkötözték a »világ oszlopait« a testvérek sírása és jajveszékélése közepette. Akkor így szólt Pál Péterhez: »Béke veled, egyházak talpköve, s Krisztus juhainak és bárányainak pásztora!« Péter pedig így szólt Pálhoz: »Menj békével, jó erkölcsök hirdetője, az igazak üdvének közvetítője és vezére!« Mikor pedig elválasztották őket

egymástól, mesteremet követtem, mert nem egyazon negyedben ölték meg őket.” Így Dionysius.

Péter pedig – ahogy azt Leo és Marcellus tanúsítja – mikor a kereszthez ért, azt mondta: „Mivel nem vagyok méltó arra, hogy ugyanúgy feszítsenek keresztre, mint az én Uramat, fordítsatok meg az én keresztemet, és fejfelé lefelé feszítsetek meg.” Erre azok megfordították keresztjét, és lábbal felfelé, kézzel lefelé szögezték rá. Akkor a feldühödött tömeg meg akarta ölni Nerót és a kormányzót, s ki akarta szabadítani az apostolt. Hanem ő kérlelte őket, hogy ne akadályozzák meg vértanúságát... Péter, látván, hogy a hívők látják dicsőségét, hálát adva, és a hívőket Istennek ajánlva, kilehelte lelkét. Akkor két testvér, Marcellus és Apuleius, akik tanítványai voltak, levették a keresztről, és a testét különféle fűszerszámokkal bebalzsamozva, eltemették.

Szent Kornél pápa idején görög hívők titokban ellopták onnan az apostolok testét. Mikor a hívők nem tudták eldönteni, hogy melyik csontok lehetnek Szent Péteré és melyek Szent Pálé, könyörögtek és állhatatosan bőjtöltek, és az égből ezt a választ kapták: „A nagyobbak a prédikátor csontjai, a kisebbek a halászéi.” Így a csontokat különválasztották, és kit-kit a saját templomában helyeztek el. Mások azonban azt mondják, hogy amikor Szilveszter pápa fel akarta szentelni a templomokat, mind a nagy, mind a kis csontokat gondosan lemérette, s felét az egyik, felét a másik templomba helyeztette el. Jóllehet ugyanazon a napon és órában szenvedtek vértanúhalált, mégsem ugyanott, hanem más-más helyen. Mikor Leo arról beszélt, hogy ugyanott haltak meg, úgy érti, hogy mindketten Rómában szenvedték el a halált. Gergely mégis úgy rendelkezett, hogy ami a zsolozsmát illeti, ez a nap kifejezetten Péter ünnepe legyen, s a következő napon legyen Szent Pál commemoratiója, egyrészt, mert ezen a napon szentelték fel Szent Péter templomát, másrészt, mert nagyobb volt méltóságban, előtte járt a megtérésben s mivel övé volt az elsőség Rómában. *Ford. Grill Tibor.*

Forrás: Jacobus de Voragine, *Legenda Aurea*,

Ld.: *Magyar Elektronikus Könyvtár*, <http://mek.oszk.hu>

Olvasóink kérdezik

1. Kosokat vagy kecskéket választanak el egymástól az utolsó ítélet szemléletes leírásában?

A kérdésre Kocsis Imre biblikus professzor válaszol

Az utolsó ítéletről szóló tanítás (Mt 25,31-46) Máté evangéliumának egyik legismertebb és legmegragadóbb szövege, amely az irgalmasság cselekedeteire való összpontosítás miatt különösen is aktuális most, az irgalmasság szent évében. A szakasz műfaji besorolása nem könnyű. Egyesek példabeszédnek tartják, de talán helyesebb, ha példabeszédszerű vagy szemléletes leírásnak nevezzük. Bár nyilvánvalóan nem az utolsó ítélet menetének pontos, tudósítással egyenértékű bemutatását találjuk itt, ám a szöveg nagy részét, főleg az irgalmasság cselekedeteinek felsorolását („éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok” stb.) nem csak szabad, hanem kötelező is a szavak valódi értelmében venni. Ez a megjegyzés akkor is igaz, ha tudatában vagyunk annak a ténynek, hogy a lista nem kimerítő. A hangsúly a rászorulóknak nagylelkű megsegítésén van, s nem feledhetjük, hogy a rászorultságnak nem csupán testi, hanem lelki vonatkozásai is vannak. Az egyházi hagyomány – teljes joggal – az irgalmasság testi cselekedetei mellett a lelki cselekedeteknek is nagy jelentőséget tulajdonít.

Képes nyelvezetet igazából csak a szakasz elején találunk az Emberfia eljövételének meghirdetése (25,31) után. Az Emberfia előtt minden nemzet megjelenik, ő pedig szétválasztja őket: egyeseket a jobbára, másokat a baljára állít (25,32-33). A szétválasztással kapcsolatban Jézus a pásztorok gyakorlatára utal, s éppen ezen a ponton jelenik meg az a nehézség, amelyre rövid ismertetésünk irányul. Ha megnézzük a magyar nyelvű bibliakiadásokat, rögtön látjuk, hogy az összehasonlítást tartalmazó mondat eltérő formában jelenik meg bennük:

- A Szent István Társulati Biblia (2005): „ő pedig különválasztja őket egymástól, ahogy a pásztor különválasztja a juhokat a **kosoktól**. A juhokat jobbára állítja, a **kosokat** pedig baljára.”

– Békés- Dallos Újszövetségi Szentírás (1972): „Ő pedig elválasztja őket egymástól, mint ahogy a pásztor elválasztja a juhokat a **kosoktól...**”

– Káldi-Neovulgáta Szentírás (2012): „ő pedig elválasztja őket egymástól, ahogyan a pásztor elválasztja a juhokat a **kecskéktől**. A juhokat a jobbára állítja, a **kecskéket** pedig a baljára.”

– Magyar Bibliatársulat új fordítású Bibliája (2014): „ő pedig elválasztja őket egymástól, ahogyan a pásztor elválasztja a juhokat a **kecskéktől...**”

– Újszövetség (Simon Tamás László fordítása; 2014): „ő pedig elválasztja őket egymástól, ahogy a pásztor elválasztja a juhokat a **kecskéktől...**”

Az eltérő fordítások a mondat eltérő értelmezéséből fakadnak. Mindenekelőtt az *eriphoi* és *eriphia* görög főnevek jelentése vitatott. A „kosok”, „kecskék”, „kecskebakok” jelentést egyaránt lehetségesnek tartják. S ebből kiindulva a biblikus szakkönyvekben három értelmezési lehetőség is található.

1) A hagyományosabbnak mondható magyarázat szerint a pásztor a juhokat és a kosokat választja szét egymástól. Persze rögtön felmerül a kérdés: miért van erre szükség? Hiszen a nyáj szaporulata érdekében éppen a juhok és a kosok egybetartása lenne célszerű. Ha megnézzük a szakasz értelmezéstörténetét, akkor eléggé fantáziadús és humoros magyarázatokat is találunk: a kosok kövérek, tisztátalanok, bűzösek, erőszakosak, öklelősek, pajzánok, folytonosan közöszlenni vágyók, szarvaik olyanok, mint az ördögé stb. (vö. Ulrich Luz, *Das Evangelium nach Matthäus III*, Zürich/Düsseldorf 1997, 533. old.). Ezek a mozzanatok nyilván nem mondhatók kielégítő indoknak. Sokkal egyszerűbb arra gondolni, hogy a pásztor a juhokat meg akarja fejni (vö. Joachim Gnilka, *Das Matthäusevangelium II*, Freiburg 1988, 372. old.). Ugyanakkor nem világos, hogy az ilyen jellegű szétválasztás mennyiben alkalmas az ítéleten történő különválasztás szemléltetésére.

2) A múlt században igen elterjedté vált az a nézet, miszerint a vizsgált szövegben a juhok és a kecskék esténkénti elkülönítésére történik utalás. Ezt az értelmezést Joachim Jeremias vetette fel a

Jézus példabeszédeiről szóló közismert könyvében (*Jézus példázatai*, Budapest 1990, 150. old.; a mű eredeti német változata 1947-ben jelent meg először). A magyarázat lényege: a nyáj juhokból és kecskékből állt, amelyek nappal együtt legeltek, ám este különválasztották őket, mert a kecskék éjjelente melegebb tartózkodási helyet igényeltek. Minthogy a juhok többnyire fehérek voltak, a kecskék ellenben sötétbarnák vagy feketék, szétválasztásuk jól szemlélteti, mi alapján történik majd az elkülönítés az ítélet napján.

Ez a magyarázat meglehetősen megnyerőnek látszik, de újabban kimutatták, hogy a Jeremias által bemutatott gyakorlat léte nem bizonyított. Jeremias ugyanis egy korábbi német kutató, Gustaf Dalman (*Arbeit und Sitte VI*, Gütersloh 1939, 276. old.) művére alapozott, amelyben azonban csak a tengerparti síkságon őszi időszakban előforduló, időnkénti eljárásról van szó. Nyitott kérdés tehát, vajon beszélhetünk-e egy egész Palesztínára kiterjedő szokásról.

3) A legújabb német nyelvű kommentárok szerzői (Ulrich Luz, Peter Fiedler, Matthias Konradt) az *eriphosz* főnév azon alapjelentéséből indulnak ki, amely az ókori írásokból olvasható ki: „fiatal kecskebak”, „kecskegida”. Azt is figyelembe veszik, hogy az Ószövegség görög fordításában, a Szeptuagintában a főnév többnyire olyan összefüggésben szerepel, amelyben kecskegidák leöléséről, elfogyasztásáról vagy feláldozásáról van szó (vö. Ter 27,9.16; 37,31; Bír 6,19; 13,15.19; Ez 43,22.25 stb.). Ebből kifolyólag az alábbi magyarázat adódik: a pásztor leölés végett különíti el a fiatal kecskabakokat a nyáj többi tagjától. Így ez a kép jól szemlélteti azt, hogy a történelem végén bekövetkező elkülönítés célja nem más, mint az ítélet.

Az ismertetett magyarázatok közül az etimológia alapján (*eriphosz* = fiatal kecskebak; vö. Györkösy Alajos – Kapitánffy István – Tegye Imre, *Ógörög-magyar nagyszótár*, Budapest 1993, 432. old.) a harmadik magyarázat tűnik a legvalószínűbbnek. Ám mivel némi bizonytalanság itt is fennáll, az a legcélszerűbb, ha kijelentjük: nem tudjuk teljes bizonyossággal megállapítani, hogy konkrétan milyen gyakorlat áll a Mt 25,32-33 hasonlata mögött. Ebből következőleg azt is kimondhatjuk: a hasonlatot illetően a szétválasztás ténye a meghatározó jellegű, s nem annak az indoka. S ami a hasonlatot

tekintve homályban marad, az annál világosabb a valóság szintjén. Az emberek világában az irgalmasság cselekedeteinek megtétele, illetve elmulasztása az, amely alapján a végítéletre érkező Emberfia a jobb, illetve a bal oldalra állít. Szövegünk jó példa arra, hogy egy apró mozzanattal kapcsolatos bizonytalanság még nem akadályozza annak, hogy egy-egy bibliai szövegrész alapüzenetét megértsük.
Kocsis Imre

---

2. Milyen nyelven (nyelveken) beszélt Jézus?

A kérdésre Gyürki László biblikus professzor válaszol

Milyen nyelvet – nyelveket – beszélt Jézus? Általában: milyen nyelveket beszéltek Jézus hazájában, a Szentföldön, a római palesztin provinciában az időszámításunk kezdetén? A források, az evangéliumok, amelyek Jézusról adnak hírt, mind görögül maradtak ránk. Ez nem azt jelenti, hogy mindegyiket eredetileg görögül írták. Jézusnak kevés szava maradt ránk ezekben a görög szövegekben: „abba”, apa, vagy Jézus szavai a kereszten, „Eli, Eli, lemi szabachtani”, Istenem, Istenem miért hagytál el engem” (Mt 27,46), talita kum, leány kelj fel, effata, nyíljál meg.

A nyelvi helyzet Jézus hazájában

A Szentföld Jézus idejében (mint ma is) többnyelvű volt. Erre a többnyelvűségre példa Pilátus felirata Jézus keresztjén, amely Jézus vétkét adta meg. Ez volt a felirat: „A názáreti Jézus a zsidók királya!... héberül, latinul és görögül volt írva” (Jn 19,20) Hogyan lehet elképzelni ilyen többnyelvűséget? Egész biztos, hogy nem mindenki beszélt arámul, héberül, görögül és latinul, és használta ezeket a nyelveket. De az ott élő emberek közül sokan beszéltek több nyelvet még ha különböző szinten is különböző helyzetekben. A Szentföld lakossága 2000 évvel ezelőtt nem volt egységes. Különböző népcsoportok voltak különböző vallásokból. Ezek a különbségek a népességben, a vallásban és a nyelvekben is tükröződtek. A lakosság jelentős része zsidó volt, de a zsidó lakosság sem volt nyelvében

egységes. A Szentföld annak idején a Római Birodalom része volt. Az uralkodó osztály nyelve a római birodalom igazgatási nyelve a birodalom keleti részében a görög, a központban Rómában a latin volt. Ez főleg a központosított római katonaságnak fontos volt. Palesztina a nyugtalan provinciák közé tartozott, ezért ott a katonaságnak fontos szerepe volt. Vizsgáljuk meg az egyes nyelveket.

A héber

A héber szemita nyelv. A „szemita” fogalom a Bibliából származik. Szem Noé egyik fia. (Ter 10,1) A szemita nyelvek egy nyelvcsaládot alkotnak. Ezeknek a nyelveknek a hazája a Közel-Kelet és az arab félsziget volt. Egyes szemita nyelveket a mai napig is használnak, mint a modern hébert, az arabot, a máltait vagy egyes etiópiai nyelveket.

Izrael népének nyelve

Izrael népének nyelve a héber volt, bár sem a „nyelv”, sem a „nép” nem átfogó fogalmak. A történelem bizonyos fázisaiban lehet „dialektusokról” vagy „tövekről” beszélni. A legrégebb fennmaradt héber írások a Kr.e. első évezredből származnak. A szomszéd népek írásai, főleg a moabitáké a mai Jordániából mutatják, hogy az ő nyelvük nem nagyon tér el a hébertől. A „héber” szó ugyancsak a Bibliából származik. Ott más népektől, főleg az egyiptomiaktól megkülönböztetve hébereknek nevezik őket (Kiv 5.3). A bibliai családfákban (H)Eber Szem ükunokája volt (Ter 10,21-24). Az izraeli monarchia idején héber volt a nemzeti nyelv. A zsidó Biblia, - tehát a mi Ószövetségünk - nagyrészt héberül íródott.

Minket leginkább az a kérdés érdekel, meddig volt a héber élő nyelv. A babiloni száműzetésben (Kr. e. 6. sz.) az izraeliták intenzív kapcsolatba kerültek az arámmal, főleg átvették az arám írást. A száműzetésből való visszatérés után továbbra is héberül beszéltek, de feltűnik, hogy a száműzetés utáni héber szövegek tele vannak idegen arám szavakkal. Az arám mindinkább jelentős lett.

Még 70 évvel ezelőtt a legtöbb tudós meg volt győződve arról, hogy a héber nyelv a Krisztus előtti utolsó századokban kihalt. Ez a

vélemény 1948 után a Qumrán-i írások felfedezésével megváltozott. A Qumrán-i írásokat a kereszténység előtti utolsó-, és a kereszténység utáni első században héberül írták. Felismerhető az is, hogy ezek írói nem egy holt nyelven írtak, vagyis nem csak egyszerűen a bibliai nyelvet utánozták, hanem a héber élő és beszélt nyelv volt. A modern héber egy újraélesztett nyelv, amelyet az előző évszázad elején a cionisták élesztettek fel, és felélesztve egyesítő nyelve lett a különböző országokból a Szentföldre bevándorolt zsidóknak. Ez a felélesztett héber, (héberül “ivrit”), az elmúlt száz évben, mint beszélt nyelv, természetesen tovább fejlődött. Ez minden élő nyelvnél természetes. Így aztán néha a modern izraelinek nehézségei lehetnek a héber Biblia megértésében.

Most azt vizsgáljuk meg, hogy hol beszéltek Jézus idejében héberül, és hol nem. Feltételezik, hogy Júdeában, Jeruzsálem környékén, ahol a zsidók többségben voltak, a lakosság többsége héberül beszélt. Más volt a helyzet Galileában Jézus hazájában. De az olvasmányokat ott is héberül olvasták, és semmi sem mutat arra, hogy Jézus kortársai nem értették volna, mikor ő a názáreti zsinagógában Izajás próféta könyvéből felolvasott (Lk 4,16-30).

Azonkívül a galileai zsidók szoros kapcsolatban voltak Júdeával. A zsidó zarándok ünnepekre sokan érkeztek Jeruzsálembe. Sehol sincs utalás arra, hogy a galileai zsidóknak nehézségeik lettek volna Júdeában, hogy megértessék magukat. Feltételezhetjük, hogy a galileai zsidók elegendő vagy akár jó héber tudással rendelkeztek, még akkor is, ha a héber nem volt az ő mindennapi nyelvük, anyanyelvük. A mindennapi nyelv Galileában az arám volt. A János evangéliumban néhány hely megnevezését találjuk, melyek ott „héberül” szerepelnek: Beteszda (Jn 5,2), Gabbata (19,13) Golgota (19,17), azonkívül a „rabbuni” megnevezés (20,16). Feltűnő, hogy ezekből a nevekből három (Gabbata, Golgota, és rabbuni) arám. De itt nem az evangélista nem tudása van mögötte. A „héber” megnevezés annak idején nem feltétlenül azt jelentette, hogy ezek „héber nyelvűek” voltak, hanem azt, hogy a „zsidók nyelvét” (az arámot) beszélték. Hasonlóan kell értelmezni az egyháztörténész Cezareai Euszebiosz (260-340) egyik állítását, hogy a Máté evangéliumot

eredetileg héberül írták. Valószínű, hogy a héber alatt általában „a zsidók nyelvét” (az arámot) érti.

Az arám nyelv

Az arám, mint a héber is, szemita nyelv. Eredetileg Damaszkusz környékének dialektusa volt. A Kr.e. 2. évezred végén lassan az arám a babiloni vagy asszír birodalom sok népből álló államának általános nyelve lett. Kezdetben az arám a közigazgatás nyelve volt, de hamarosan az általános nyelv lett a népcsoportok között, és az arám lassan a sok korábbi nyelvet kiszorította. Az arám közeli rokona a hébernek (hasonlóan mint a spanyol és olasz).

Ezzel kapcsolatban egy érdekes elbeszélést találunk a Királyok 2. könyvében: Szancherib asszír király 701-ben megostromolta Jeruzsálemet. Főpohárnoka gyalázkodó beszédet intézett Hiszkija küldötteihez a várfalon figyelő nép előtt „*Júda nyelvén*” – héberül. Erre Hiszkija küldöttei így válaszoltak neki: „*Beszélj arámul szolgálóiddal, hiszen megértjük, és ne szólj hozzánk Júda nyelvén a falon figyelő nép füle hallatára*”. A főpohárnok héberül beszélt, az asszír birodalom arám nyelvét viszont nem értette volna meg a nép. (2Kir 18,16)

Kr.e. 539-ben a perzsák elfoglalták a babiloni birodalmat. Az arám ezután már nem volt többé az általános igazgatási nyelv, viszont megmaradt mindennapi nyelvnek. A perzsa nyelv nem terjedt el. 200 évvel később (Kr.e. 330 körül) Nagy Sándor az egész Közel-Keletet elfoglalta és ezzel egy újabb nyelvváltozás következett. Megkezdődött az elfoglalt területek lassú hellenizálása (“hellén” a görög megnevezése). Ez a folyamat azáltal is felgyorsult, hogy egész népcsoportokat telepítettek át. Ezzel a Szentföldön élő zsidók héber- és arám nyelvű lakossága egyes helyeken kisebbségbe került. Ez volt a helyzet főleg a partvidékeken és Galileában is. A Makkabeusok könyvei sokat foglalkoznak a zsidók ellenállásával a hellenizálás ellen, de nem a nyelv, hanem a vallás miatt. Ekkor újra zsidókat telepítettek be egyes területekre és ezzel főleg Galileában megnőtt a zsidó lakosság száma, akiket különböző vidékekről telepítettek oda.

Tehát Jézus idejében Galilea, Jézus hazája, nagyrészt zsidó volt, de arám nyelvű. Arám nyelvű lehetett Szamária is. Ezzel szemben Jeruzsálemben az arámot a héberrel keverve találjuk a zsidó lakos-

ságnál is. Ezt a sírfeliratokból is látjuk, bár nem tudjuk pontosan milyen volt az arány a két nyelvcsoporthoz.

Már a perzsa idők óta az arám nyelvterületen nem volt egyesítő politikai vonal. Ezért az arám lassan szétesett különböző tájszólásokra. Ez tükröződik a Szentföldön is. Utalást találunk erre az evangéliumban is: a szolgáló megjegyzi Péternek: „*közéjük tartozol te is, hiszen beszéded is elárul*” (Mt 26,73). Egy további utalás található erre a püünkösdi beszámolóban az Apostolok cselekedetében: „*Hát nem mind galileaiak, akik ott beszélnek? Hogyan hallja hát őket mindegyikünk a saját anyanyelvén?*” (ApCsel 2,7-8) A Talmudban is találunk utalásokat és anekdotákat, amelyekben a galileaiakat nevetségessé teszik tájszólásuk miatt. A galileai arám dialektusról, Jézus, Mária és az apostolok dialektusáról viszonylag keveset tudunk, alig van erről írásos emlékün.

Az arám nyelv a bibliai idők után

Egyes források arról szólnak, hogy Máté és Márk evangéliuma eredetileg arám nyelvű volt, de egyik sem maradt meg az eredeti nyelven. A bibliai idők utáni zsidóságban a diaszpórában az arám volt az általános nyelv, olyanoké is, akik más nyelvű, főleg görög és perzsa nyelvű vidéken éltek. A Talmud, egy központi zsidó írás a negyedikől a hatodik századig nagyrészt arámul íródott. Ugyancsak több zsidó bibliafordítás is az ún. targumok. Az arám „targum” „fordítást” jelent. Több keresztény egyházban keleten arám lett a liturgia nyelve és ez a mai napig is megmaradt, bár szíriai dialektusban, amely rövidesen saját írást teremtett.

**A szíriai Maalula,
ahol ma is Jézus nyelvét beszélik**

Ez a szíriai nyelv nem tévesztendő össze az arab dialektussal, amelyet ma Szíriában beszélnek. Így érthető Cezareai Euszebiosz egyik utalása, amely szerint Jézus „szíriai nyelven” beszélt volna: a szíriai egy arám dialektus, amelyet Euszebiosz ismert.

Az arám nyelv ma

Az arám a mai napig is létező nyelv, de nagy veszélyben van. Túlélte az évezredeknek leginkább a keresztény és zsidó közösségekben. Ezek általában félreeső vidékeken, elszórva a Közel-Keleten, a mai országokban: Szíriában, Törökországban, Irakban és Iránban élnek.

Az említett az utolsó 150 évben ezekre a vallási kisebbségekre nagy nyomás, sokszor kemény üldözés nehezedett Szíriában és Észak-Irakban. Jelenleg is szomorú a helyzetük. Ezért az arámul beszélő lakosok nagy része elhagyta az ősök hazáját, a zsidók Izraelbe, a keresztények nyugatra távoztak. Ebben a helyzetben a szét-szórtságban nagyon nehéz a nyelvet nemzedékeken át továbbadni. Szomorú mai példa Maalula. Ez a falu Szíriában, (kb. 60 km északra Damaszkusztól) rövid idővel ezelőtt nagy többségben keresztény volt, akik egy arám dialektust beszéltek. 2013 végén a keresztény lakosság nagy része Maalulából elmenekült, és mai sorsuk bizonytalan.

A görög nyelv

A görög indogermán nyelv, amelyet a mai Görögországban és Kis-Ázsiában (Törökország) beszélnek. A görög abc eredetileg a főníciaiaktól - egy szemita tengerjáró néptől - származik, amely a mai Libanonban élt. Ez az írás közeli rokona az arámnak. Amikor a görögök a főníciai írást átvették, két újítást vezettek be: ismeretlen okokból megváltoztatták az írás irányát. A görög írás a szemitéval ellentétben balról jobbra ír. A másik újítás is megmaradt a mai napig: bevezették a magánhangzók írását.

Nagy Sándor hódításaival a görög kultúra és nyelv messze keletre és Egyiptomig is elterjedt, és a görög lassan az arámot, mint általános kultúrát lecserélte. A zsidók főleg Egyiptomban görögül be-

széltek. Így aztán már Kr.e. a harmadik században Alexandriában lefordították az Ószövetséget görög nyelvre. Ezt a fordítást a Szep-tuaginta – Hetvenes – néven ismerjük, mert a legenda szerint 70 fordító készítette.

A Szentföldön Jézus idejében már elterjedt a görög nyelv. Két Betszaidából származó apostolnak – Andreasz és Filippusz – görög nevük volt (Jn 1,44). Egyesek mindkét nyelven használták nevüket. A legismertebbek az apostolfejedelmek: Simon, Kefa (arámul „a szikla“), görögre fordítva „petra“, (szikla), lett Petrosz, (latin formában Petrus). Saulus neve a bibliai Saul királyról görög végződéssel Szaulosz (latinul Saulus), a hasonlóan hangzó görög névvel Paulosz (latinul: Paulus). Ő így nevezi magát görögül írt leveleiben.

Az ApCsel megörökít egy konfliktust a görög- és hébernyelvű közösség között (mindkettő zsidó keresztény): *„Ez idő tájt, hogy a tanítványok száma egyre nőtt, zúgolódás támadt a görögök közt a zsidók ellen, hogy a mindennapi alamizsna osztáskor az ő özvegyeiket háttérbe szorítják”* (6,1). Ekkor választanak hét diakonust, akiknek mind görög nevük van (ApCsel 6,1). A legismertebb közülük Sztefanosz – István.

Úgy látszik Jézus kevés kapcsolatot tartott a görög nyelvű népeséggel. Hogy milyen nyelven beszélt a pogány szír főníciai Tírusz vidékéről való asszonnyal - görög, főníciai vagy arám, - nem tudjuk. (Mk 7,24-30) De semmi jel nem mutat arra, hogy Jézusnak nehézségei voltak a Pilátus előtti kihallgatáson. Hogy Pilátus a latin mellett a görögöt is beszélte, arra nem utolsó sorban mellékneve „Pontius” utal, amely egy provincia Kis-Ázsiában.

A Szent Pál alapította fiatal keresztény közösségek Görögországban és Kis-Ázsiában kezdettől fogva görögök voltak. Lukács evangéliuma szép görög nyelven íródott.

Ha az evangéliumok az Ószövetséget idézik, többnyire a Szep-tuaginta görög bibliafordításból veszik. Ez arra utal, hogy ezekben a közösségekben az Ószövetséget nem héberül, hanem görögül olvasták. Rómában is fontos szerepet játszott a görög nyelv. Pál levele a rómaiakhoz természetesen görögül íródott. A római közösség magja keletről Rómába jött keresztényekből állott. A római levél utolsó

fejezetében szereplő hosszú üdvözlő lista személyei találkoztak Pállal, s őt missziós utjairól ismerték.

A bibliai idők után több évtizedig, vagy talán századig is a görög nyelv megtartotta szerepét Rómában. A római püspökök legrégebb levelei görög nyelvűek.

A latin nyelv

A latinnak is, amely a göröghöz hasonlóan a görög indogermán nyelv, Közép-Olaszországban van a hazája. A rómaiak hódításaival terjedt, legalább is kezdetben a Római Birodalom nyugati felében. Sok hajdan rómaiak által uralt területen Portugáliától Romániáig még ma is azt a román nyelvet beszélik, amely a latin nyelvből fejlődött ki. Az egész Római Birodalomban latin volt a katonaság nyelve. Poncius Pilátusról az egyedüli Biblián kívüli bizonyíték a latin felirat, amely a tengerparti Cezarea színházából, - az akkori Palesztina provincia fővárosában - került elő. Ugyancsak a számtalan latin, vagy többnyelvű római mérföldkő is utal erre.

A római útrendszer főcélja az volt, hogy gyorsá tegye és segítse a katonai mozgásokat.

Az a kevés latin kölcsön szó, amely a görög Újszövetségben található, katonai szakkifejezés, pl. „custodia” (Mt 27,63). Nincs semmi utalás arra, hogy Jézus használta volna a latin nyelvet. Rómában a latin nyelv a keresztény közösségekben csak lassan érvényesült. A Kr.u. második századból ismeretes latin bibliafordítás. A liturgiát is csak 200 körül cserélték fel latinra. A görög „*Kyrie eleison*” (Uram irgalmazz) a mai napig megmaradt. A mai latin bibliafordítás csak 400 körül keletkezett. Ez Szent Jeromostól származik, aki Dalmáciából származott és Betlehemben élt. Fordítását „Vulgata” (a népszerű, a Biblia fordítása a népi nyelvre), néven ismerjük.

(Gregor Geiger OFM : Die Sprachen(n) Jesu Aramais, Hebräisch, Griechisch, Lateinisch?68.Jg 2014.94-102.o. alapján)

TÁRSULATUNK ÉLETÉBŐL

Egyházmegyei Biblia-Nap Vácott – Az váci egyházmegye hitoktatói és érdeklődők számára Vácott ismét Bibliánapot tartottunk április 16-án, Bánó Györgyi egyházmegyei koordinátorunk szervezésében. A szép számmal összegyűlt résztvevőket Dr. Varga Lajos

püspök köszöntötte. Az előadásokat ill. foglalkozásokat Vágvölgyi Éva (Lelki küzdelem, A szív csöndjére való törekvés címmel) és Tarjányi Béla (Irgalmasság az Újszövetségben címmel) tartották. A napot a Székesegyházban szentmisével zártuk. A rendezvényről beszámolt a Magyar Kurír, a Váci TV pedig szép összeállítást sugárzott róla.

Biblikus professzorok szakmai értekezletei – A magyar biblikus professzorok megtartották soronkövetkező szakmai értekezleteiket Budapesten, a Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat Teréz körúti központjában, Kocsis Imre biblikus professzor vezetésével. Az elmúlt évi második értekezletre október 23-án, az ezévi elsőre pedig április 1-jén került sor. Mindkét alkalommal érdekes előadá-

sok hangzottak el, ezeket azután tartalmas vita, megbeszélés követte. A szakmai-baráti találkozók mindig közös ebéddel zárulnak.

Társulatunk tevékenységének elismerése – Amint arról előző számunkban beszámoltunk, Társulatunk részt vett az ausztriai központtal működő **PILGRIM** nemzetközi szervezet egyik programjában, melynek során hat bécsi gimnazista két napot töltött Bibliaközpontunkban.

Ennek kiemelkedő sikere után, nagyra értékelve Társulatunk Biblia-népszerűsítő tevékenységét, mindenekelőtt a Cigány Biblia fordítását és kiadását, a **PILGRIM** vezetősége úgy döntött, hogy a szervezet tagjai sorába meghívja Társulatunkat. E döntést követően Társulatunk vezetője meghívást kapott a **PILGRIM** éves közgyűlésére Bécsbe, ahol átadták a tagsági oklevelet, valamint egy tő szőlőt, amelyet minden tag jelképesen magával visz, elültet és gondoz.

Mivel váci megyéspüspökünk, Beer Miklós püspök atya nagyra értékeli a szervezet célkitűzését és tevékenységét, ezér ő is, és a váci egyházmegye hitoktatásért felelős referense díszvendégként vett részt az ünnepi rendezvényen.

Társulatunk tevékenységének elismerése – Amint arról előző számunkban beszámoltunk, Társulatunk részt vett az Ausztriai központtal működő **PILGRIM** nemzetközi szervezet egyik programjában, melynek során hat bécsi gimnazista két napot töltött Bibliaközpontunkban.

Ennek kiemelkedő sikere után, nagyra értékelve Társulatunk Biblia-népszerűsítő tevékenységét, mindenekelőtt a Cigány Biblia fordítását és kiadását, a **PILGRIM** vezetősége úgy döntött, hogy a szervezet tagjai sorába meghívja Társulatunkat. E döntést követően Társulatunk vezetője meghívást kapott a **PILGRIM** éves közgyűlésére Bécsbe, ahol átadták a tagsági oklevelet, valamint egy tő szőlőt, amelyet minden tag jelképesen magával visz, elültet és gondoz. – Mivel váci megyéspüspökünk, Beer Miklós püspök atya nagyra értékeli a szervezet célkitűzését és tevékenységét, ezér ő is, és a váci egyházmegye hitoktatásért felelős referense díszvendégként vett részt az ünnepi rendezvényen.

Mi a PILGRIM?

PILGRIM a „Tudatosan élni – Jövőt adni“ mottó alatt összeköti a tartós, következetes fejlődésre való képzést egy vallásos-etikai-filozófiai képzési dimenzióval. A figyelmét egy tartósan biztosított jövőre tereli azáltal, hogy bátorítja a változásra irányuló cselekvést és erősíti a jelenbe vetett bizalmat. A valóságra vetett „másik“ látásmóddal azt a motivációt kell megteremteni, hogy a saját cselekvést felelősséggel és minden élőlény előtti respek-tálással megváltoztassuk.

A spiritualitást úgy értjük, mint a tanított, megélt és reflektált hit által nyert látásmódot, és az abból eredő magatartást a világgal, a létünk értelmével és minden élőlényel szemben.

Kik vagyunk – Személyeknek az a csoportja, akiknek fontos ügye a megőrzésre vezető képzés a spiritualitással összeköltve – különböző foglalkozási területekről – vallásokat átfogóan, interkonfeszcionálisan, kultúrákat bevo-nóan összekötve, behálózva.

Mit akarunk – A „spiritualításra és megőrzésre való képzés“ fejlesztési munkáját intenzívvé tenni – a PIL-GRIM-intézményeket a munkájukban optimálisan kísérni – a PILGRIM-intézmények PR-munkáját támogatni.

Mit ajánlunk – A PILGRIM-intézmények ügyeiről, munkájáról információkat adni – a tudományról, a kultúrákról és vallásokról való dialógusok rendezvényeit – neves szakemberekkel, művészekkel és közvetlen érintettekkel való találkozást.

Meghívjuk Önt is – legyen Ön is a PLGRIM tagja és dolgozzon velünk!

**Az erdélyi Katolikus Magyar Bibliatársulat
nyári tábora**

Gyimesfelsőlokon a Bagyolyvár panzióban 2016 június 30. - július 3. között tartottak bibliás nyári tábort, „*Boldogok az irgalmasok, mert irgalomban lesz részük.*” (Mt 5,7) témában. Az előadó Dr. Oláh Zoltán volt.

Jézus tanítói tevékenységének középpontját, szívet alkotják a boldogságmondások. Nyolc alkalommal hangzik el a boldog szó szent Máté evangéliumában (5,1–11). Eredetileg a görög nyelvben csak az isteneket nevezték boldognak (makariosz), aminek jelentése: boldognak lenni többé már felül nem múlható módon. A keresztyén élet „Magna Chartája” minden kor lelkiségének ihletői és megteremkenyítői Jézusnak ezen mondásai. A Magyar Katolikus Bibliatársulat irgalmasság évében szervezendő táboraiban ezeknek a mondásoknak mélységeibe szeretnénk alámerülni, hogy a nekünk felkínált jézusi remény és lelkület új lendületet és ihletet adjon mindennapjainkhoz.

Családos hétvége (kisgyerekes családok számára) június 24-26. között Gyimesfelsőlokon a Bagolyvár panzióban. Ez a tábor jó alkalom volt a házaspári kapcsolat elmélyítésére, közös családi nyaralásra az Ige fényében.

Kincses-sziget gyerektábor “Szeretsz-e engem?” címmel I.-VII. osztályos diákok részére június 27-30. között Zsögödön. A táborok programjai: előadások, kiscsoportos beszélgetések, kirándulás, éneklés, játék, színes estek stb. olyan foglalkozások, amelyek segítenek abban, hogy a Szentírás iránt érdeklődők nyaralós hangulatban jól érezzék magukat.

Kincsünk: A Mennyei Atya irgalmas szeretete

Tavaszi első szombatján, március 5-én Marosvásárhelyen a Keresztelő Szent János Plébánián tartották a *Keresd a kincset* nevet viselő, általános iskolásoknak szóló lelkinapot, melyet a Katolikus Magyar Bibliatársulat munkatársai szerveztek. A résztvevők között voltak, akik az idén koptatják először az iskola padjait, és olyanok is, akik már jövőben kísérettségiznek.

A nap témája a tékozló fiú története volt, amelyet a gyerekek nagy érdeklődéssel hallgattak, majd a kiscsoportokban, a csoportvezető segítségével megbeszéltek, illetve megosztottak egymással személyes, hasonló példákat. A nap folyamán számos tevékenység zajlott a Deus Providebit házban, például az animációs énektanulás, gyöngyfüzés, történetmesélés és megbeszélés, pizzaevés, filmnézés, keresztút, játékok és activity.

A lelkinap felelőse Henn Magdolna hitoktató volt, meghívott munkatársa Lőrincz Katalin, aki Székelyudvarhelyről érkezett, továbbá három vásárhelyi fiatal is segítette munkájukat Kovács Teréz, Sebesi Rita, illetve Bereczki Szilárd személyében. Hogy milyen volt ez a nap, leginkább a részt vevő gyerekek tudják elmondani, így most következnek néhány élménybeszámoló:

Örülök, hogy részt vehettem a szombati lelkinapon. Sok érdekes tevékenységben próbálhattam ki magam, mint például a gyöngyfüzés, éneklés, játékok. Nagyon tetszett a film, amely Teréz anyja életéről szólt,

meg a történet a tékozló fiúról. Nagyon jól éreztem magam, ha tehetem, legközelebb is ott leszek! (Bereczki Tamás)

Igazán élménydús szombaton vehettem részt. Tanítást hallgathattam a tékozló fiú történetéről, melyből megértettem, hogy legnagyobb kincsünk a Mennyei Atya irgalmas szeretete. Kipróbálhattam magam a gyöngyfüzés területén (amit még a fiúk is nagyon élveztek), játékok, énekek sokaságával halmoztak el minket. Fergetes hangulat uralkodott a „kis” csapaton. Kedvenc programom a gyöngyfüzés és az éneklés volt. Megtanítottak minket keresztet fűzni, s mellé még egy szép énekkel is megajándékoztak. Remélem, még számos ilyen programot szerveznek, és azt is, hogy a híre bejárja az egész várost, s még többen énekelhetjük: „Egymást szeressük, mert Istentől van a szeretet. És a szeretet soha el nem fogy!” (Sebesi Hanna)

Miként a gyerekek is leírták, nagyon jó hangulatban telt ez a nap, és már várják a következőt. Köszönjük Oláh Dénes plébánosnak a törődését, és azt, hogy biztosította a termet. A Bibliatársulat és a fiatal segítők munkájukkal élményt nyújtottak a marosvásárhelyi gyerekeknek, egy kicsit közelebb hozták hozzájuk Istent, ami a találkozó fő célja volt. Találkozunk legközelebb!

(Bereczki Szilárd)

Bibliai Alapkurzus

– A Vasárnap Katolikus Hetilap Online beszámolója

A Katolikus Magyar Bibliatársulat szervezésében több mint harmincöten vettek részt bibliai alapkurzuson március 11–13. között Marosvásárhelyen, a Deus Providebit házban. A program célja volt, hogy megismertesse a Bibliát, bátorítsa a résztvevőket, hogy merjék kézbe venni, tanulmányozni, s higgyék el: Isten minden nap, minden olvasáskor Igéje által szól hozzánk.

A Biblia trónra emelésével, az Ige ünneplésével kezdődött a program péntek este, Obermájer Ervin segédlelkész vezetésével. Henn Magdolna röviden ismertette a kurzus célját, majd Henn Árpád olyan csoportmunkára kérte fel az egybegyűlteket, mely a következő kérdések köré épült: hány könyvből áll a teljes Szentírás, illetve az

Ó- és Újszövetség, melyik a legtöbb fejezetből álló könyv, melyik a legrövidebb, és mi a referencia.

A szombati előadáson megtudhatták a résztvevők, hogy mennyire népszerű, tiszteletben tartott könyv a Biblia, melyet 554 nyelvre lefordítottak. Henn Árpád arról beszélt, hogy mikor és hogyan íródott, és hogyan alakult ki a Szentírás. Minden előadást bibliai részek fűszereztek. Nagy Attilától megtudták az érdeklődők, hogyan

kell olvasni és élni Isten ígését, és mit jelent az, hogy értünk és üdvösségünkért íródott. Ezután csoportos szentírásolvasás következett Lukács evangéliumából.

Délután Oláh Dénes főesperes tartott két előadást *A Biblia mint Isten Igéje* és *Felelet Isten Igéjére* címmel. Az előadások között, csoportmunka során gyakorolták a résztvevők az egymásra és Isten szavára való odafigyelést. A főesperes előadása során a meghívástörténetek, a csoportmunkában a jelenlevők saját meghívástörténetei kerültek középpontba. A színes estet jókedv, ének, közös munka jellemezte.

A Szentírás egyéni olvasásáról és sajátosan a Lectio Divináról tartott előadást vasárnap Magos Gyöngyvér. Ez a módszer négy lépésből áll: olvasás, elmélkedés, imádság, majd szemlélődés. Minden lépésnek megvan a maga fontossága. A lábmosás evangéliumi részének olvasása elgondolkodtató volt.

A kiértékelően elhangzott vélemények mind azt bizonyították, hogy érdemes volt időt szánni erre a programra, sok új ismeretet szerezhettek a résztvevők, jól érezték magukat, feltöltődést, lelki táplálékot kaptak.

A szervezésből oroszlánrészt vállalt az előadók mellett Henn Magdolna, Szabó Bernadett és Kovács Szilárd is. Benczedi Katalin a moderálásban, csoportvezetésben vállalt szerepet, továbbá Kovács Teréz énekkel biztosította a jó hangulatot. *Benczedi Katalin*

Tagságunk egy kis csoportja minden második héten pénteken du. 4-5-ig a Bibliaközpontban **imaórát** tart, hogy Isten áldását kiesdje munkánkhoz, és imáiba foglalja minden egyes társulati Tagunk, Jótevőnk és Olvasónk személyes problémáit, gondjait. Kérjük, a távolból is kapcsolódjanak be ebbe a közös imába.

Az imaórák időpontja és az elmélkedések témája: júl. 22.: 1 Tessz 5,15-18; aug. 5.: Jn 2,23-24; aug. 26.: 1 Tim 4,5-8; szept. 2.: Róm 14,5-8; szept.16.: Róm 12,2-3; szept 30.: Róm 15,1-2; okt. 14.: Mt 12,28-29; okt. 28.: Mk 10,44-45; nov. 11.: Mt 18,10-11; nov. 25.: Mt 19,29-30; dec. 9.: Mt 5,41-42; 2017. jan. 6.: Lk 8,16-17.

Szeretettel hívunk a közös imára (a helyszínen vagy a távolból bekapcsolódva) minden kedves társulati tagot és érdeklődőt!

Minden kedves Tagtársunknak és Olvasóknak
szép napokat, a nyáron jó pihenést kívánunk!

A Társulat vezetőse és a Szerkesztőse

ÚJDONSÁG!

**Megjelent Társulatunk gondozásában a
HANGOS BIBLIA
első része, amelyen elhangzik a teljes Újszövetség
a Káldi-Neovulgáta Biblia szövege szerint
Cseh Péter atya tolmácsolásában**

KIADVÁNYAINK – HASZNOS AJÁNDÉKOK

FERENC PÁPA: AZ EVANGÉLIUM ÖRÖME – Ára: 1600,- Ft.

KOCSIS IMRE: AZ ÜDVÖSSÉG IGÉJE – Ára: 2600,- Ft.

BALÁS BÉLA: HITÜNKRŐL Ára: 250,- Ft.

„MINDENKINEK MINDENE LETTEM” – Emlékeink Mihály atyáról – a 25 éve elhunyt Opálény Mihályról. Ára: ---

BALÁS BÉLA: KIS IDŐ – Egyháztörténelmi vázlatok. Érdekesítő áttekintése az Egyház 2000 éves történetének. Ára: 980,- Ft.

SZENTFÖLD – DVD – „JÉZUS SZÜLŐFÖLDJÉN MEGSZÓLAL AZ ÖRÖMHÍR” – kb. 1000 színes kép, közben az adott helyekhez kapcsolódó szövegek hallhatók. Ára: 1600,- Ft.

A SZENTFÖLDÖN – JÉZUS LÁBA NYOMÁN – DVD – felvételek és ismertetés a legfontosabb evangéliumi helyekről. Ára (szövegkönyvvel): 1.600,- Ft.

VÍZ, VÍZ, VÍZ – Vágvölgyi Éva elmékedése. Ára: 800,- Ft.

**A Hangos Biblia és a többi kiadvány
megvásárolható a Bibliaközpontban:**

1066 Bp. Teréz krt. 28. I/6., nyitva: H-Cs 9-17.

Tel: 332-22-60, E-mail: jeromos@biblia-tarsulat.hu

Bibliaboltunk teljes kínálata megtekinthető honlapunkon:

www.biblia-tarsulat.hu

Verbum Domini

---

*Egy példány ára 250 Ft
az évi négy szám 1000 Ft (+ postaköltség)*

A bécsi PILGRIM ünnepségen
© kathbild.at / Franz Josef Rupprecht

---

manet in aeternum
